

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยขอเสนอข้อเขียนทางด้านทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
ตามลำดับดังนี้

- ตอนที่ 1 ความหมายของปรัชญา
- ตอนที่ 2 ความหมายของการศึกษา
- ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาการศึกษา
- ตอนที่ 4 ความหมายของปรัชญาการศึกษา
- ตอนที่ 5 เนื้อหาและทฤษฎีลัทธิปรัชญาการศึกษา
- ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษา

1. ความหมายของปรัชญา

ปรัชญาคืออะไร เป็นปัญหาที่กำกวมมาก ยังไม่มีใครสามารถให้คำนิยามได้
เด็ดขาดลงไป ความจริงเนื้อหาและจุดสนใจของวิชาปรัชญาก็เปลี่ยนไปตามสมัย แม้
สมัยเดียวกันก็ยังแตกต่างกันไปตามระบบปรัชญาที่ฟื้นฟูขึ้นพร้อมกัน¹ ดังนั้นปรัชญาแต่ละ
ระบบจะมีทัศนะเฉพาะตนจึงไม่มีหนทางที่จะนิยามให้กินความถึงทุกระบบได้ เพื่อความเข้าใจ
ในคำนความหมายของปรัชญาที่ชัดเจนที่สุดในที่นี้ขอแยกวิเคราะห์ออกเป็น 2 นัยคือ

ก. ความหมายตามรูปศัพท์

คำว่า " Philosophy " เป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งมีรูปศัพท์มาจาก
คำว่า Philos + sophy คำนี้มีต้นกำเนิดของศัพท์มาจากภาษากรีกว่า

---

¹กีรติ บุญเจือ, ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น (ชนบุรี: ฅดุงวิทยา
การพิมพ์, 2512), หน้า 4 - 5.

"Philosophia" ซึ่งประกอบด้วยศัพท์ว่า "Philos" และศัพท์ว่า "Sophia" คำว่า Philos หมายถึงความรักหรือความพึงพอใจสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Loving) และคำว่า Sophia หมายถึงความรู้หรือปัญญา (Wisdom)² เมื่อรวมคำ 2 คำเข้าด้วยกันก็จะได้ความหมายว่า ความรักในความรู้ (Love of Wisdom)³

"ปรัชญา" มาจากรากศัพท์สันสกฤตว่า ชฺญา แปลว่า รู้ เข้าใจ เติมอุปสรรคปุร เป็น ปุรชฺญา แปลว่า ความปราศเปรื่องหรือความรู้ เพราะฉะนั้นปรัชญา จึงแปลว่า ความรอบรู้ปราศเปรื่อง⁴

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ใช้คำว่า "ปรัชญา" เป็นชื่อวิชาปรัชญา หมายถึง "วิชาที่วางหลักแห่งความรู้และความจริง"⁵

เมื่อเทียบดูในคำว่า "ปรัชญา" ซึ่งพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (พระองค์วรวงศ์) ทรงบัญญัติกับคำว่า Philosophy ในภาษาอังกฤษ มีความหมายตามรากศัพท์ที่ผิดกันมาก แต่มีส่วนที่สอดคล้องกันคือการแสวงหาความรู้อันประเสริฐ ซึ่งความหมายในภาษาไทยให้ความสำคัญทางด้านเนื้อหาและในภาษาอังกฤษให้ความสำคัญทางด้านวิธีการในการแสวงหาความรู้

²บุญย นิลเกษ, ปรัชญาเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร: อักษรเพชรเกษม, 2525), หน้า 2.

³Harry Schofield, The Philosophy of Education: An Introduction (London: George Allen and Unwin, 1972), p.1

⁴กิติ บุญเจือ, ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 1.

⁵พระยาอนุমানราชชน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2503), หน้า 574.

ข. ความหมายตามที่มีผู้ให้คำนิยาม มีผู้ให้คำนิยามถึงความหมายของคำว่า ปรัชญา ไว้ดังนี้

จอร์จ เอฟ. เนลเลอร์ (George F. Kneller) ได้ให้ความหมายของปรัชญาไว้ว่า ปรัชญานั้นเป็นวิธีการคิดอย่างมีอิสระเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ หรือเป็นความพยายามที่จะค้นหาความคล่องจองกันของแนวความคิดกับประสบการณ์ทั้งหมด⁶

คริสโตเฟอร์ เจ ลูคัส (Christopher J. Lucas) กล่าวถึงปรัชญาไว้ 5 ประการ คือ

1. ปรัชญา คือ ทศนะของบุคคลที่มีต่อโลกและชีวิต
2. ปรัชญาคือวิธีการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และการแสวงหาความรู้โดยการใช้เหตุผล
3. ปรัชญา คือ ความพยายามที่จะหาภาพรวม
4. ปรัชญาคือการวิเคราะห์ภาษา การทำความเข้าใจความหมายและความคิดรวบยอดของคำต่างๆ อย่างมีเหตุผล
5. ปรัชญาคือกลุ่มของปัญหาและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ใช้ในการแก้ปัญหาเหล่านั้น⁷

วิลเลียม เอช คิลแพทริก (William H. Kilpatrick) กล่าวว่าปรัชญาเป็นการศึกษาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับปัญหาของชีวิตเพื่อค้นหาวิธีการที่ดีที่สุดในการ

⁶ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education (New York: John Wiley and Sons, 1971), p.1

⁷ Christopher J. Lucas, What is Philosophy of Education (New York: The Macmillan Company, 1970), p. 24.

การแก้ปัญหา⁸

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good) ได้ให้ความหมายว่า ปรัชญา คือศาสตร์ที่มีวัตถุประสงค์ในการที่จะจัดหมวดหมู่ของความรู้ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือ ในการอธิบายทำความเข้าใจกับข้อเท็จจริงต่าง ๆ ใต้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วย ตรรกวิทยา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ อภิปรัชญา และศาสตร์ที่อาศัยเรื่องความรู้ ของมนุษย์⁹

ฮาโรลด์ เอช. ทิตัส (Harold H. Titus) ได้กล่าวโดยสรุปว่า ปรัชญาเป็นทัศนคติส่วนบุคคลที่มีต่อทุกสิ่งในจักรวาล เป็นวิธีการอย่างหนึ่งของการคิด และการถามที่ต่อคำถามเหตุผล เป็นความพยายามที่จะมองดูภาพรวมทั้งหมดโดยการ รวบรวมข้อสรุปจากศาสตร์สาขาต่าง ๆ ตลอดจนประสบการณ์อันยาวนานของมนุษย์ให้ เป็นโลกทัศน์เพียงอย่างเดียวมั่นคง เป็นวิชาที่ว่าด้วยการคิดหาเหตุผลเป็นการ วิเคราะห์ความหมายของคำและมโนภาพให้กระจ่างชัด และเป็นทฤษฎีของปัญหา รวมทั้งทฤษฎีของการแก้ปัญหาคด้วย¹⁰

จอห์น เอส บรูบาเคอร์ (John S. Brubacher) ได้ชี้แจงไว้ว่า ปรัชญาคือความรักในความฉลาด การที่จะทำอะไรให้ประสบความสำเร็จด้วยความฉลาด ก็จะมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของชีวิต ดังนั้นปรัชญาจึงเป็นความพยายามที่จะคิดอย่าง รอบคอบ โดยการรวบรวมรายละเอียดของชีวิตและโลกไว้ทั้งหมด¹¹

⁸ William H. Kilpatrick, Philosophy of Education (New York: The Macmillian Company, 1956), p.32.

⁹ Carter V. Good, Dictionary of Education (New York: McGraw-Hill Book Company, 1973), p.395.

¹⁰ Harold H. Titus, Living Issues in Philosophy, (New York: American Book. Co., 1959), p. 8-10.

¹¹ John S. Brubacher, Modern Philosophy of Education (New York: McGraw-Hill, 1962), p. 20.

วิลเลียม เจมส์ (William James) กล่าวว่าปรัชญา หมายถึงหลักการ
ที่อธิบายความเป็นมาของสรรพสิ่งทั้งปวง โดยไม่มีการยกเว้นสิ่งอันใด องค์ประกอบ
รวมกันที่มีอยู่ในเทพเจ้า มนุษย์ สัตว์ และดวงดาว จุดเริ่มต้นและจุดจบของความเป็น
ไปในสากลจักรวาลทั้งหมด สภาวะการณ์แห่งความรู้ทั้งปวงและหลักเกณฑ์ทั่วไปของการ
ประพฤติกปฏิบัติของมนุษย์¹²

แมกซีน กรีน (Maxine Green) อธิบายว่า ปรัชญาคือวิธีการของ
การไตร่ตรองตรวจสอบหรือการคิดใคร่ครวญว่า อะไรที่มีความสำคัญมีคุณค่า มีความงาม
ควรค่าแก่การยอมรับ และในความพยายามที่จะทำให้เรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวมีความชัด
เจน จำเป็นจะต้องมีความคิดในเชิงวิพากษ์¹³

สกล นิลวรรณ ได้กล่าวว่าปรัชญา หมายถึงขอบเขตของความคิดที่อยู่เหนือ
ปรากฏการณ์ของสภาวะทั้งหลายของชีวิต ขอบเขตของความคิดที่พยายามเพื่อจะทำความ
เข้าใจสรรพสิ่งทั้งปวง รวมทั้งความพยายามนั้นด้วย¹⁴

วิทย์ วิศทเวทย์ ได้ให้ความหมายโดยสรุปว่าปรัชญา คือวิชาที่มุ่งศึกษา
ค้นคว้าหาความจริงอันเป็นที่สุด เป็นการศึกษาว่าอะไรคือของจริงแท้¹⁵

¹² William James, Selected Paper on Philosophy. อ้างถึงใน
สกล นิลวรรณ, ปรัชญาเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์จำกัด, 2522),
หน้า 3.

¹³ Maxine Green, Teacher As Stranger Educational Philosophy
for the Modern Age (California: Wadsworth Publishing Company, 1970),
p. 7.

¹⁴ สกล นิลวรรณ, ปรัชญาเบื้องต้น, หน้า 3.

¹⁵ วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนา
พานิช, 2513), หน้า 9 - 13

อมร โสภณวิเศษรุ่งศ์ อธิบายว่าปรัชญาคือการจัดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และประสบการณ์ทางจริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และศาสนาให้เป็นระบบ วิเคราะห์ ความคิดรวบยอดทั่วไป และความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์ พิจารณาความสมเหตุสมผลของความคิดเหล่านั้น และนำมาสัมพันธ์กัน วิธีการของปรัชญาคือการคิดหาเหตุผล ตามหลักตรรกวิทยา¹⁶

เมธี บิลันชนานนท์ กล่าวว่า ปรัชญาเป็นแนวคิดที่เราเชื่อว่าเป็นที่สุด ซึ่งได้จากการวิเคราะห์รอบคอบอย่างถี่ถ้วนและลึกซึ้ง เพื่อที่จะสามารถยึดเป็นแนวทางในการดำเนินงานใด ๆ หรือในการดำเนินชีวิตของบุคคลได้¹⁷

ความหมายของปรัชญาตามที่มีผู้ให้คำนิยาม พอจะสรุปได้ว่า ปรัชญาคือ ทศนะ หรือความเชื่อที่ผ่านการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ เพื่อใช้เป็นวิธีการในการค้นหาความจริง โดยอาศัยความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ อย่างมีหลักการและเหตุผล

2. ความหมายของการศึกษา

การศึกษาอาจจะให้ความหมายได้หลายนัย แต่เมื่อวิเคราะห์พิจารณาแล้ว สามารถให้ความหมายของการศึกษาออกเป็น 2 นัย ดังนี้

ก. ความหมายของรูปศัพท์

คำว่าการศึกษา " Education " มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า educere ซึ่งมีความหมายว่า บำรุง เลี้ยง อบรม รักษา ทำให้เจริญงอกงาม (to nurture, to rear, to rise) และคำว่า educare ซึ่งแปลว่า ชักนำหรือดึงออกมา (to lead from, to draw out) รากศัพท์คำแรก ที่หมายถึงการอบรมสั่งสอนให้ เกิดความเจริญงอกงามนั้นเป็นความหมายของการศึกษา

¹⁶อมร โสภณวิเศษรุ่งศ์, ปรัชญาเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร:ประสานมิตร, 2520), หน้า 2.

¹⁷เมธี บิลันชนานนท์, "อะไรคือปรัชญา" วิทยาสาร 27,37(ตุลาคม 2529), หน้า 47.

ที่ยึดถืออยู่ในปัจจุบัน ส่วนคำหลังถือว่าการศึกษาเป็นการชักนำให้บุคคลรู้จัก และตระหนัก
ในคุณสมบัติที่มีอยู่ของตนเอง เพื่อจะได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่นั้นให้เต็มที่¹⁸ ซึ่งนับได้
ว่าการศึกษาเป็นการส่งเสริมสมรรถภาพในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนให้มีความเจริญงอก
งามเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมอย่างสูงสุด¹⁹

"การศึกษา" เป็นคำที่แผลงมาจากคำในภาษาสันสกฤต คือคำว่าศึกษา ซึ่ง
มีรากศัพท์มาจาก สก ในความหมายว่า สามารถ เมื่อกลายเป็นคำว่า ศึกษา จึงมีความ
หมายว่า การเล่าเรียน การแสวงหาความรู้ ซึ่งตรงกับคำในภาษาบาลีว่า สิกขา เมื่อ
รวมกับคำว่า การ ซึ่งหมายถึง กิจการงาน ชูหน้าที่ คำว่าการศึกษาในภาษาไทยจึง
หมายถึง การฝึกฝน การเล่าเรียน²⁰

ข. ความหมายตามที่มีผู้ให้คำนิยาม มีผู้ให้คำนิยามถึงความหมายของ
คำว่า "การศึกษา" ไว้ดังนี้

เพลโต (Plato) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า

"การศึกษาคือเครื่องมือที่ผู้ปกครองประเทศใช้ในการเปลี่ยนแปลงนิสัย
มนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดรัฐที่มีความสามารถสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฉา
พลเมืองมีการศึกษา เขาจะสามารถฝ่าฟัน ผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี
ก็ จะสามารถเผชิญเหตุฉุกเฉินต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนี่ยังมีการ
ศึกษาค้นคว้า การพัฒนาปรับปรุงสิ่งใดก็ตามหาได้โดยง่าย แต่ถาวรตลอดทั้ง

¹⁸ J.M. Price, A Servey of Religious Education. New York: Renald Press, 1940), p. 13.

¹⁹ Carter V. Good, Dictionary of Education, p. 145.

²⁰ วิจิตร เกจิวิสิษฐ์, "ปรัชญาการศึกษาของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท" (วิทยานิพนธ์ปริณญามหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 126.

การศึกษาเสียแล้ว ไม่ว่ารัฐจะกระทำการอันใดยอมไม่บังเกิดผล"²¹

เฮอ์แมน เฮอร์น (Herman H. Horne) นักอุดมคตินิยมได้บันทึกไว้ว่า การศึกษาคือกระบวนการที่มองเห็นได้ภายนอกของมนุษย์ เพื่อการปรับตัวทางสมองและร่างกาย โดยให้เกิดมีความเป็นอิสระ ความมีมโนธรรม และความมีมนุษยธรรม ในการไปสู่พระเจ้า (God) ซึ่งทั้งนี้บุคคลที่ได้รับการศึกษาดังกล่าวยอมจะแสดงออกให้เห็นประจักษ์ต่อสิ่งแวดลอมในแง่ สติปัญญา อารมณ์ และความมีกำลังใจในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง²²

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้กล่าวว่า การศึกษาคือกระบวนการฟื้นฟูบูรณาการความต่อเนื่องของประสบการณ์ใหม่และเก่าให้กลมกลืนเข้าด้วยกัน และในขณะที่เดียวกันก็ให้บุคคลมีความสามารถในการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อควบคุมตนเองให้เจริญงอกงาม²³

ราฟ คับเบิลยู ไทเลอร์ (Ralph W. Tyler) ได้อธิบายว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์

²¹George H. Sabine, A History of Political Theory (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1966), p. 59-60 อ้างถึงใน ภิญญู สาทร, หลักการศึกษ, หน้า 13.

²²Herman H. Horne, The Philosophy of Education (New York: The Macmillan Company, 1972), p. 285.

²³John Dewey, Article on "Education" in Paul Monroe, ed, Cyclopedia of Education (New York: The Macmillan Company, 1911), p. 400

²⁴Ralph W. Tyler, Basic Principles of Curriculum and Instruction (Chicago: The University of Chicago Press, 1949), p. 5-6.
อ้างถึงใน เมธี ปิลันธนาพันธ์, ปรัชญาการศึกษาสำหรับครู (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 12.

เจมส์ อี แมคเคลเลน (James E. Mc. Clellan) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่าเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติอย่างหนึ่งในบรรดาปรากฏการณ์ธรรมชาติอื่น ๆ โดยมุ่งใช้วิธีการทางธรรมชาติวิทยา (Natural Science) การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่รอดของเผ่าพันธุ์มนุษย์ใหม่มนุษย์รู้จักใช้ขบวนการทางปัญญาในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม²⁵

เอ เอส นีลส์ (A. S. Neill) ได้กล่าวโดยสรุปไว้สั้น ๆ ว่า การศึกษาหมายถึงการเตรียมตัวเพื่อชีวิต²⁶

สาโรช บัวศรี ได้กล่าวว่า การศึกษาคือการพัฒนาขั้น 5 เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ เช่น ทางกาย ปัญญา วิชาการ ศิลธรรม วัฒนธรรม สังคม และอารมณ์²⁷

เอกวิทย์ ๗ ถलग ได้อธิบายไว้ว่า การศึกษาคือการสร้างสมและถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของมนุษย์ เพื่อการแก้ปัญหาและก่อให้เกิดความเจริญทางพุทธิปัญญา จิตใจ สังคม และผลานามัย การศึกษาไม่ใช่การเรียนรู้เนื้อหาวิชา แต่เป็นการเรียนให้ไต่ความคิด และระบบการศึกษาที่ดี เป็นการโน้มนำให้บุคคลเกิดความประจักษ์ใจและพัฒนาความสามารถของตนให้รู้ว่าตนทำอะไร ได้มากกว่าการฝึกฝนเฉพาะอย่าง²⁸

²⁵ James E. Mc. Clellan, Philosophy of Education (New Jersey: Prentice - Hall, Inc., 1976), p. 11.

²⁶ A.S. Neill, Summer Hill: A Radical Approach to Child Rearing (New York: Hart Publishing Co., 1960), p.24.

²⁷ สาโรช บัวศรี "พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่" พุทธศาสนากับการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คุรุสภา, 2513), หน้า 31.

²⁸ เอกวิทย์ ๗ ถलग, วรรณไวทยากรฉบับการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 4.

วิทยากร เชียงกุล ได้ให้ความหมายการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือการเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความหมายเพิ่มขึ้น การเรียนรู้นั้น นอกจากเป็นในค่านอาชีพ ในค่านความรู้ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ และการพัฒนาตัวเองแล้ว ยังรวมทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วย และความเกี่ยวข้องกับระหว่างตัวเองกับสังคม การศึกษาเกิดขึ้นจากการที่เราได้ติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้จำแนบอย่าง ได้สังเกต ได้รับการบอกเล่า และได้คิดโต้ทดลองทำจากความหมายของการศึกษา²⁹

วิจิตร ศรีสะอ้าน ได้อธิบายถึงการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นการพัฒนาบุคคล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง เป้าหมายถูกกำหนดขึ้นตามคุณค่าที่แต่ละคนยึดถือ ซึ่งมักจะแตกต่างกัน³⁰

วิทย์ วิศทเวทย์ ได้กล่าวถึงความหมายการศึกษาไว้ 2 แห่ง คือ ในแง่กว้าง การศึกษาหมายถึง อิทธิพลทุกอย่างที่มีต่อชีวิต บุคลิกภาพและความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ กำหนดโดยปัจจัยหลายอย่าง การศึกษาในแง่นี้ไม่มีวันสิ้นสุดตั้งแต่เกิดจนตาย เช่นการศึกษาจากประสบการณ์ทั้งหมดของชีวิต ไม่ได้จำกัดอยู่ในโรงเรียน หรือสถาบันทางสังคมประเภทอื่นเท่านั้น ในแง่แคบการศึกษาคือกระบวนการที่สังคมถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ ความชำนาญ ค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านโรงเรียนหรือสถาบันสังคมอื่น ๆ³¹

²⁹วิทยากร เชียงกุล, แนวคิดใหม่ทางการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โพธิ์สามต้นการพิมพ์, 2518), หน้า 2.

³⁰วิจิตร ศรีสะอ้าน, เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานการศึกษาเล่มที่ 2 หน่วยที่ 6 - 10 (สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2523),

³¹วิทย์ วิศทเวทย์, "ปรัชญาการศึกษา" บทความทางการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2527), หน้า 102.

ภิญโญ สาธร ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลทั้งในด้านจิตใจ นิสัย และคุณสมบัติอย่างอื่น กระบวนการศึกษาเป็นเพียงเครื่องมือที่คนคนหนึ่งให้แก่คนอีกคนหนึ่ง เครื่องมือนี้ถ้าไม่นำไปใช้จะไม่เกิดประโยชน์อันใด นอกจากนี้การศึกษายังเป็นเครื่องมืออันสำคัญของรัฐ ในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพลเมืองเพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงของรัฐ ตามที่รัฐต้องการทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง³²

แสง จันทรงาม ได้กล่าวว่าการศึกษาคือกระบวนการเรียนรู้ความจริงระดับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางดีในตัวผู้รู้เองในคนอื่น และในสิ่งแวดล้อม³³

ความหมายของการศึกษาตามที่มีผู้ให้คำนิยาม พอจะสรุปได้เป็น 2 นัย คือ

(1) การศึกษา คือการกระทำหรือประสบการณ์ใด ๆ ที่มีผลต่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้แก่จิตใจ คุณลักษณะหรือความสามารถทางร่างกายของบุคคล การศึกษาตามนัยดังกล่าวนี้ย่อมไม่มีที่สิ้นสุด ประสบการณ์ทุกชนิดตลอดเวลาที่ชีวิตอยู่ ถือว่าเป็นการศึกษาทั้งสิ้น

(2) การศึกษา คือ กระบวนการที่สังคม โดยโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และสถาบันต่าง ๆ ได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมอันเป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งได้แก่ความรู้ คุณค่า และทักษะ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

3. ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษา

การศึกษากับปรัชญามีความสัมพันธ์กันอย่างมากโดยเนื้อหา ปรัชญาทั่วไปช่วยให้ความกระจ่างแก่การศึกษาได้ และวิธีการทางปรัชญาช่วยให้การดำเนินทางการศึกษารัดกุมและชัดเจนขึ้น โดยเหตุนี้ปรัชญาการศึกษาจึงเป็นความพยายามที่จะวิเคราะห์

³²ภิญโญ สาธร, หลักการการศึกษา, หน้า 18.

³³แสง จันทรงาม, วิธีสอนของพระพุทธเจ้า (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2526), หน้า 1.

วิพากษ์วิจารณ์ และพิจารณาการศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้งทุกแง่มุม ให้เข้าใจถึงแก่น ถึงเหตุผล ความสำคัญ และความสัมพันธ์ต่าง ๆ อย่างชัดเจน มีความต่อเนื่อง และมีความหมายต่อมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อม³⁴ ซึ่งพอจะสรุปถึงความสัมพันธ์ของปรัชญาที่มีต่อการศึกษาได้ดังนี้³⁵

1. ปรัชญาช่วยในการพิจารณากำหนดเป้าหมายการศึกษา การศึกษาเป็นกิจกรรมทางสังคมที่มุ่งให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในแนวทางที่ปรารถนา ปัญหาที่อะไรควรเป็นจุดมุ่งหมายของการศึกษา การศึกษาเป็นกิจกรรมอันหนึ่งที่จะช่วยให้ชีวิตบรรลุถึงเป้าหมายที่ดีที่สุด ดังนั้นเป้าหมายของการศึกษา จึงแยกไม่ออกจากจุดมุ่งหมายของชีวิต ปรัชญาอาจช่วยพิจารณากำหนดเป้าหมายของการศึกษาดังนี้

1.1 ปรัชญาช่วยชี้ให้เห็นว่า เป้าหมายการศึกษาที่จะเลือกนั้น สอดคล้องกับข้อเท็จจริงทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนาหรือไม่ ถ้าขัดแย้งกันอะไรจะเกิดขึ้น

1.2 เป้าหมายการศึกษาที่เลือกนั้นขัดแย้งกับเป้าหมายของกิจกรรมอื่น ๆ ของสังคมหรือไม่ ถ้าขัดแย้งกันจะแก้ไขให้สอดคล้องกันอย่างไร

1.3 เป้าหมายการศึกษาที่เลือกนั้นสอดคล้องกับการมีชีวิตที่ดีหรือไม่ ชีวิตที่ดีควรเป็นอย่างไร ธรรมชาติของมนุษย์คืออะไร นักปรัชญาอาจเสนอความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาเลือกเป้าหมายการศึกษาได้

2. ปรัชญาช่วยในการวิพากษ์วิเคราะห์เนื้อหาของปัญหาการศึกษาได้ ดังนี้

2.1 ช่วยวิเคราะห์สมมุติฐานของการศึกษา การที่มีความเห็นต่างกันเกี่ยวกับปัญหาการศึกษาส่วนหนึ่งมักเกิดจากสมมุติฐานต่างกัน ปรัชญาจะช่วยให้จับประเด็นความแตกต่างได้ และแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น ทำให้นักการศึกษามีความมั่นใจในจุดยืนของตน และมีเหตุผลขึ้น

³⁴ไพฑูริย์ สินลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 45 - 46.

³⁵วิทย์ วิศทเวทย์, "ปรัชญาการศึกษา" บทความทางการศึกษา, หน้า

2.2 ปรึชญาช่วยให้นักการศึกษาเห็นปัญหาทางการศึกษาชัดเจนขึ้น
ปรึชญาช่วยขยายความ คำถามให้ชัดเจน ซึ่ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างปัญหานี้และ
ปัญหาอื่น ๆ เสนอแนะข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา ซึ่งจะช่วยให้ปัญหากระจ่างชัดขึ้น

2.3 ปรึชญาช่วยขจัดความกำกวมของคำที่ใช้ในวงการศึกษานัก
ปรึชญาได้แยกคำนิยามทางการศึกษาไว้ 3 ประเภท ดังนี้

ก. คำนิยามที่ตั้งขึ้นโดยเฉพาะ เป็นคำนิยามที่นักการศึกษา
หรือนักปรึชญาตั้งขึ้นเองตามอำเภอใจ

ข. คำนิยามแบบพรรณนา เป็นการนิยามความหมายที่คนทั่วไป
ใช้อยู่

ค. คำนิยามเพื่อชี้ทาง เป็นคำนิยามที่ระบุออกมาว่าอะไรคือ
สิ่งที่ควรเป็น

3. ปรึชญาช่วยให้ภาพรวมทางการศึกษาที่กลมกลืน ปรึชญาพยายามวาด
ภาพรวมโดยเชื่อมโยงความรู้ที่ได้จากศาสตร์ต่าง ๆ มารวมเข้าเป็นระบบเดียวกัน
เพื่อให้มีความกลมกลืนกันและมีความหมายต่อมนุษย์ เมื่อนำปรึชญามาประยุกต์กับการ
ศึกษาอาจทำได้ดังนี้

3.1 เป็นการเชื่อมโยงศาสตร์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้กลมกลืน
กันเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา

3.2 เป็นการเชื่อมโยงศาสตร์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้เข้ากับ
ประสบการณ์ด้านอื่น ๆ ของมนุษย์ทั้งหมด หรือเรียกว่าเป็นการสังเคราะห์ เอาประสพ
การณ์หลายด้านที่แตกต่างกันของมนุษย์มารวมกันให้มีเอกภาพเดียวกัน

จากเหตุผลดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่าปรึชญาได้พยายามที่จะวิเคราะห์วิพากษ์
วิจารณ์ และพิจารณาการศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้งทุกแง่มุมให้เข้าใจถึงแนวคิดหลัก
ความสำคัญ ความสัมพันธ์ และเหตุผลต่าง ๆ อย่างชัดเจน มีความต่อเนื่อง มีความหมาย
ต่อมนุษย์ สังคม ตลอดจนสิ่งแวดล้อม

การพิจารณาปรัชญาการศึกษา อาจพิจารณาโดยอาศัยปรัชญาทั่วไปที่พยายามจะศึกษาทำความเข้าใจถึงความจริงเป็นส่วนรวม และปรัชญาการศึกษาจะเดินตามปรัชญาแม่บทนั้น แต่อีกแนวหนึ่งถือว่าเมื่อมีการศึกษาจึงมีปรัชญาการศึกษาเกิดขึ้น ในแนวนี้จะมุ่งเน้นไปที่การทำความเข้าใจกับจุดมุ่งหมาย และวิธีการทางการศึกษา (Ends and Means) แต่อย่างไรก็ตามการที่จะพิจารณาปรัชญาการศึกษาก็มีผู้ให้คำนิยามในการพิจารณาแตกต่างกันออกไปอย่างมากมายตามแนวความคิด ความเชื่อของแต่ละบุคคล

4. ความหมายของปรัชญาการศึกษา

สาโรช บัวศรี ได้ให้ความหมายของปรัชญาการศึกษาว่า ปรัชญาการศึกษา คือการนำเอาหลักบางประการของปรัชญาอันเป็นแม่บทมาดัดแปลงให้เป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการศึกษา³⁶

ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร ได้กล่าวถึงปรัชญาการศึกษาว่า ปรัชญาการศึกษา คือความคิดเห็นอย่างวิพากษ์วิเคราะห์ เกี่ยวกับกระบวนการก่อให้เกิดการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งความคิดเห็นนี้ตั้งอยู่บนรากฐานของอภิปรัชญา ญาณวิทยา และอภิปรัชญา กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ปรัชญาการศึกษาพิจารณาองค์ประกอบของการศึกษาทุก ๆ ส่วนอย่างถี่ถ้วนและความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษานี้ จะใช้เป็นเครื่องนำทางหรือยึดเป็นหลักในการจัดการศึกษาและพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาโดยส่วนรวม³⁷

ภิญโญ สาธร ได้อธิบายถึงความหมายของปรัชญาการศึกษาว่า ปรัชญาการศึกษา คือ ทศนะและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาโดยระบบโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษายึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาผู้เรียนหรือการ

³⁶สาโรช บัวศรี, "ปรัชญาการศึกษาในประเทศไทย" จุดยืนและทิศทางการศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร, 2528), หน้า 3-5.

³⁷ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร, ปรัชญาศึกษามับพื้นฐาน, หน้า 45

ให้การศึกษาแก่ผู้เรียน³⁸

สมบุญ พรหมภาพ ได้ให้ความหมายว่าปรัชญาการศึกษา หมายถึงแนวความคิดทางปรัชญาที่มีอยู่ในปรัชญาแม่บท แล้วนำมาเรียบเรียง ร้อยกรองใหม่จนเป็นระบบสำหรับประยุกต์ใช้ในการศึกษา³⁹

วรวิทย์ วคินสรากร กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา คือปรัชญาที่นำมาใช้ในการจัดระบบการศึกษา ได้แก่ การสร้างรากฐานเพื่อทำความเข้าใจในกระบวนการศึกษา หรือเพื่อสร้างความมุ่งหมายของการศึกษา หรือเพื่อประเมินผลความมุ่งหมายของการศึกษา ซึ่งผลที่จะได้จะเป็นแนวทางสำหรับประกอบการศึกษาและค้นคว้าต่อไป⁴⁰

คริสโตเฟอร์ เจ ลูคัส (Christopher J. Lucas) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา หมายถึงความเชื่อ ความคิดหรือทักษะเกี่ยวกับการศึกษาที่โรงเรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียน⁴¹

จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller) ได้กล่าวถึงความหมายของปรัชญาการศึกษาว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นการทำความเข้าใจการศึกษาเป็นส่วนรวม พร้อมทั้งพยายามที่จะแปลความหมายให้เป็นมโนภาพทั่วไป ซึ่งสามารถนำไปเป็นหลักในการกำหนดความมุ่งหมายตลอดจนนโยบายทางการศึกษาได้⁴²

³⁸ ภิญโญ สาร, หลักบริหารการศึกษา, หน้า 13.

³⁹ สมบุญ พรหมภาพ, ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเคียนส์, 2524), หน้า 5.

⁴⁰ วรวิทย์ วคินสรากร, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2518), หน้า 7.

⁴¹ Christopher J. Lucas, What is Philosophy of Education, P. 136.

⁴² George F. Kneller, Introduction to Philosophy of Education, P. 2.

กอดเฟร ทอมสัน (Godfrey Thomson) ได้กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา คือความพยายามที่จะพิจารณาการศึกษาโดยตลอดแล้ว พยายามให้ได้ความคิดที่สมเหตุ สมผล และใช้ให้ได้ผลเกี่ยวกับการศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้⁴³

จากความหมายของปรัชญาการศึกษาที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่าปรัชญาการศึกษา หมายถึง แนวความคิด ระบบความเชื่อ หลักทฤษฎีทางการศึกษา ที่ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ของการศึกษา เนื้อหาวิชาที่ให้การศึกษ และวิธีการให้การศึกษ

5. เนื้อหาและทฤษฎีลัทธิปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาสามารถแบ่งตามลักษณะที่มาได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ปรัชญาการศึกษาที่ยึดปรัชญาทั่วไปเป็นแม่บท⁴⁴ เป็นการประยุกต์ปรัชญาทั่วไปมาใช้กับการศึกษา โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 5 ลัทธิ ดังนี้

- 1.1 ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม
- 1.2 ปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยม
- 1.3 ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม
- 1.4 ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม
- 1.5 ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม

2. ปรัชญาการศึกษาที่มาจากความคิดของนักปรัชญาแต่ละคนเป็นพื้นฐานในการประยุกต์ใช้กับการศึกษา เช่นระบบการศึกษาในหนังสืออูคมรัฐ (The Republic) ของพลาโต (Plato) จึง จาก รูสโซ (Jean - Jacques Rousseau) เสนอระบบการศึกษาในหนังสือชื่อ อีเมิล (Emile)⁴⁵ และพุทธปรัชญาการศึกษา

⁴³ Godfrey Thomson, A Modern Philosophy of Education (London: George Allen and Unwin Ltd., 1929), p. 4.

⁴⁴ ไพฑูรย์ สินดารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 35.

⁴⁵ อ้างถึงใน ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษามับพื้นฐาน,

ของพระพุทธเจ้า⁴⁶ เป็นต้น

3. ปรัชญาการศึกษาที่ยึดระบบการศึกษารวมทั้งรากฐานทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ที่มีอยู่ในปัจจุบันมาวิเคราะห์ เพื่อเป็นพื้นฐานแล้วเสนอระบบ การศึกษาใหม่ เพื่อจัดข้อบกพร่องของระบบการศึกษาในปัจจุบัน เช่น ระบบปรัชญา การศึกษาของ อีแวน อิลลิช (Ivan Illich)⁴⁷ ทีโอดอร์ บรามเมลด์ (Theodore Brameld)⁴⁸ และเอฟเวอร์เรท โรเมอร์ (Everett Rimer)⁴⁹ เป็นต้น

ในงานวิจัยนี้จะกล่าวถึงลัทธิปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาแบบท 5 ลัทธิ และปรัชญาการศึกษาที่มาจากความคิดของนักปรัชญาอีก 1 ลัทธิ คือพุทธปรัชญา การศึกษา ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายและกำลังเป็นที่สนใจของนักการศึกษาไทยในปัจจุบัน โดยแต่ละลัทธิจะกล่าวถึง ความเป็นมา แนวคิดพื้นฐาน แนวคิดทางการศึกษาคำนึงจุดมุ่ง หมายการศึกษา หลักสูตร ผู้สอน ผู้เรียน โรงเรียน และกระบวนการเรียนการสอน

⁴⁶ คุรุรายละเอียดได้จากพระราชวรมุนี, ปรัชญาการศึกษาไทย, 2518.

⁴⁷ คุรุรายละเอียดได้จาก Ivan Illich, Deschooling Society (New York: Harper & Row, 1971)

⁴⁸ คุรุรายละเอียดได้จาก Theodore Brameld, Philosophies of Education in Cultural Perspective (New York: The Dryden Press, 1958)

⁴⁹ คุรุรายละเอียดได้จาก Everett Rimer, School in Deal (New York: Doubleday, 1972)

1. ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism)

ความเป็นมา

แนวความคิดปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมได้เริ่มมีมาก่อนปี ค.ศ. 1930⁵⁰ หรือเมื่อประมาณ 56 ปีมา⁵⁰นี้เอง นักปรัชญาและนักการศึกษาฝ่ายจิตนิยม และวัตถุนิยมในสหรัฐอเมริกาได้มีแนวคิดคัดค้านกับฝ่ายพัฒนาการนิยม เพราะมีความเชื่อว่านักประสบการณ์นิยมมีความคิดที่จะก่อให้เกิดความอ่อนแอทางด้านวิชาการ อันเป็นมาตรฐานการศึกษาในการนำความรู้ไปใช้ในการปรับปรุงชีวิตของคนต่อไป

ผู้นำแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมที่สำคัญ คือ วิลเลียม แชนด์เลอร์ แบกเลย์ (William Chandler Bagley) ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2417 - 2489 เขาเคยเป็นศาสตราจารย์วิชาการศึกษาและคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย อิลลินอยส์ และมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นผู้เขียนหนังสือเกี่ยวกับการศึกษาหลายเล่ม เช่น The Educative Process; Classroom Management; Educational Values; School Discipline; Determinism in Education; Education, Crime, and Social Progress; และ Education and the Emergent Man⁵¹ นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาอื่นที่เข้าร่วมด้วย เช่น โทมัส บริกส์ (Thomas Briggs), เฟรดเคอริก บริด (Frederick Breed), ไอแซค แอล แคนเคิล (Isaac L. Kandel), และ เฮอร์แมน เอช ฮอร์น (Herman H. Horne) เป็นต้น และได้มีการ

⁵⁰ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education. P. 57.

⁵¹ ภิญโญ สาธร, หลักการศึกษา, หน้า 10.

จัดตั้ง "คณะกรรมการฝ่ายสารัตถนิยมเพื่อความก้าวหน้าทางการศึกษาของสหรัฐอเมริกา" (The Essentialist Committee for the Advancement of American Education) เมื่อปี ค.ศ. 1938⁵² โดยจัดพิมพ์วารสารของสมาคมชื่อ School and Society ซึ่งนักปรัชญาสารัตถนิยมต้องการให้การศึกษาเป็นเครื่องพิทักษ์ และส่งเสริมประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนั้นประชาธิปไตยกำลังถูกทำลายจากระบบเผด็จการและฟาสซิสต์ (Fascism) อยู่นานทั่วโลก คำคั่งกล่าว ของวิลเลียม แชนเลอร์ แบลลีย์ (William Chandler Bagley) ที่กล่าวไว้ว่า "หน้าที่ของการศึกษาคือ ปกป้องประชาธิปไตย เพื่อคงไว้ซึ่งเสรีภาพทางศาสนา ทางการศึกษา การเขียนและการสมาคม นอกจากนี้ การศึกษาจะต้องผลิตพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและมีความรู้พื้นฐานที่ดี"⁵³ ในปี ค.ศ. 1946 แบกลีย์ ได้เสียชีวิต กิจกรรมของสมาคมก็ได้ซบเซาลงไปมากจนกระทั่งในวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 1957 รัสเซียสามารถส่งดาวเทียม สปุตนิก (Sputnik) ออกไปโคจรในอวกาศได้สำเร็จ ปรัชญาประสบการณ์นิยมถูกโจมตีอย่างหนักว่า อเมริกา กำลังล้าหลังรัสเซียทางวิทยาศาสตร์ รวมทั้งไม่ได้อบรมให้ผู้เรียนเข้าใจประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยสอนให้ผู้เรียนมีความรู้เพียง ฐ ๆ ปลา ๆ ทำให้ขอเรียกร้องของกลุ่มนักปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมได้รับการยอมรับมากขึ้น และมีอิทธิพลในการจัดระบบการศึกษาขยายออกไปหลายประเทศทั่วโลกจนถึงปัจจุบันนี้

แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมนี้มีรากฐานมาจากปรัชญาบริสุทธิ์ 2 ฝ่าย คือ จิตนิยม (Idealism) ที่เชื่อว่าจิตเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในชีวิตมนุษย์ โลกที่

⁵² Raymond F. Callahan, An Introduction to Education in American Society. (New York : Alfred A. Knopf, 1961), p. 34.6

⁵³ Theodore Brameld, Patterns of Educational Philosophy (New York: World Book, Co., 1950), p. 207.

มนุษย์อาศัยอยู่เป็นโลกแห่งจิต หรือโลกของนามธรรม ดังนั้นความรู้หรือความจริงจึงเกิดจากการคิด การหยั่งรู้เป็นสำคัญ และอีกฝ่ายหนึ่ง คือวัตถุนิยม (Realism)⁵⁴ ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานว่าวัตถุหรือสสาร (Matter) เป็นสิ่งที่จริงแท้ในตัวของมันเอง ความรู้และความจริงที่เราได้เกิดจากที่เราได้เห็นสัมผัส หรือมีประสบการณ์ (Sense Experience) กับสิ่งต่างๆ นั้น⁵⁵

คำว่า สารัตถะหรือ essence หมายถึง สาระ หรือเนื้อหาที่เป็นหลักเป็นแก่น หรือสิ่งที่มีความสำคัญ แนวคิดของปรัชญาการศึกษาจึงยึดสิ่งที่เป็นเนื้อหา (Subject Matter) เป็นหลักสำคัญของสังคมที่จะขาดเสียมิได้ เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ที่มาจากมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมในคานต่างๆ เช่น ความรู้ ทักษะ ทศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ฯลฯ⁵⁶ ซึ่งเห็นว่า เป็นสิ่งที่ตั้งงามถูกต้อง และได้รับการกลั่นกรองมาแล้ว เป็นมรดกที่สืบทอดมาจากอดีตที่ยาวนาน⁵⁷

แนวคิดทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษามี 2 ด้านคือ ด้านจริยธรรม และปัญญา
ธรรม สารัตถนิยมไม่ต้องการให้การศึกษามุ่งแต่ผลเชิงปฏิบัติเฉพาะหน้า หรือถือหลัก

⁵⁴ Authur K. Ellis, et al., The Foundation of Education (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1981), p. 85.

⁵⁵ Leo Charles Daley, "Philosophy Development of Education: Major Approaches," in Foundation of Education, ed. Joseph F. Callahan and Leonard H. Clark (New York: Macmillan, 1977), p.83-85 อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สินดารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 50 - 53.

⁵⁶ Theodore Brameld, Philosophics of Education in Cultural Perspective (New York: Dryden Press, 1958), p. 203.

⁵⁷ บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 237.

ประโยชน์นิยมเป็นเกณฑ์⁵⁸ ดังนั้นพอที่จะสรุปถึงจุดมุ่งหมายการศึกษาได้ดังนี้

1. มุ่งที่จะพัฒนาสติปัญญา และคุณวิสัยของมนุษย์ให้มีความเฉลียวฉลาด และมีความประพฤติดีงาม⁵⁹
2. ให้การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในเรื่องของความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมของสังคมในอดีต⁶⁰
3. ทะนุบำรุงและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมไปสู่ชนรุ่นหลังมิให้ถูกทำลายหรือสูญหาย⁶¹

องค์ประกอบของการศึกษา

1) หลักสูตร

หลักสูตรจะเป็นแบบเนื้อหาวิชา (Subject Matter Curriculum) และหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (Broad Field Curriculum) เน้นเนื้อหาวิชา และกวัดขั้นในเนื้อหาความรู้เป็นสำคัญ⁶² เนื้อหาที่เสนอไว้ได้แก่ความรู้พื้นฐาน เช่น

⁵⁸ ศักดา ปราช์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 84.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

⁶⁰ ไพฑูรย์ สินดารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 50.

⁶¹ G. Max Wingo, Philosophies of Education: An Introduction

(Lexington, Mass: D.C. Heath and Co., 1974), p. 53.

⁶² บุญเลิศ นาคแก้ว และ นางเยาว์ สุชาติพันธ์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 113, (อัครสำเนา)

ภาษา ประวัติศาสตร์ คำนวณ และเนื้อหาที่เกี่ยวกับศิลปะ ค่านิยม และวัฒนธรรม
ทางสังคม⁶³

การจัดและคัดเลือกเนื้อหาในหลักสูตร เป็นหน้าที่ของครูหรือผู้เชี่ยวชาญ
หลักสูตรจะมีลักษณะที่ได้รับการจัดไว้วางหน่าอย่างเป็นระบบต่อเนื่องตามขั้นตอน
ความยากง่าย และเป็นแบบแผนเกี่ยวกับทั่วประเทศ

2) ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาให้ความสำคัญแก่ผู้สอนเป็นอย่างมาก ดังที่
โอลิเวอร์ เอส ไอ เคนเบอร์รี่ (Oliver S.I. Kenberry)
ได้กล่าวไว้ว่า "ครูเป็นผู้ริเริ่มในกระบวนการเรียนการสอน นั่นคือ การศึกษาต้องมา
จากครู ครูเป็นผู้ให้และนักเรียนเป็นผู้รับ ครูมีหน้าที่สร้างความสนใจ และเป้าหมาย
ในการเรียนให้แก่ผู้เรียน ครูจึงต้องเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี และเป็นผู้
ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่สอน มีความประพฤติ มีบุคลิกดี สามารถเป็น
แบบอย่าง และเป็นผู้นำในห้องเรียนได้ มีความสามารถในการสอน"⁶⁴ มีความรู้สึกซึ่ง
ในจิตวิทยาของเด็ก และชบวนการเรียนรู้สามารถแยกข้อเท็จจริงออกจากอุดมคติให้
นักเรียนได้เข้าใจปรัชญาพื้นฐานทางการศึกษาและมีความเสียสละต่ออาชีพครู⁶⁵

⁶³ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 59.

⁶⁴ Oliver S.I. Kenberry, American Education Foundation: An Introduction (Columbus, Ohio: Bell and Howell Company, 1974), p. 212.

⁶⁵ William W. Brickman, "Essentialist Spirit in Education," School and Society, 1968, p. 364, อ้างถึงใน ศุภร ศรีแสน, ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: อภิชาติการพิมพ์, 2522), หน้า 90.

3) ผู้เรียน

ผู้เรียนจะเป็นผู้รับ ผู้ฟัง และทำความเข้าใจกับเนื้อหาต่างๆ ที่ครูกำหนดไว้ให้ เพื่อจะได้อ่านเข้าใจ จดจำ และนำไปถ่ายทอด บทบาทของผู้เรียนจึงมีความหลากหลาย และออกหนในการศึกษาเหตุผล⁶⁶ ฉะนั้นผู้เรียนจึงมีความคิดริเริ่มเป็นตัวของตัวเองน้อย ส่วนใหญ่จะมุ่งที่การเรียนรู้ข้อเท็จจริง และสืบทอดค่านิยมให้สืบทอดไปยังคนรุ่นหลังต่อไป แต่ก็จะได้รับการเอาใจใส่และปลุกฝังอย่างดีจากครู

4) โรงเรียน

โรงเรียนมีบทบาทในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสังคมหรือตามสังคม สังคมมอบหมายอะไรก็ให้ทำไปตามนั้น ไม่มีการแนะนำ หรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใดให้สังคม โรงเรียนมีหน้าที่แต่เพียงถ่ายทอดวัฒนธรรมและรักษาไว้เพื่อความสงบสุขของสังคมเท่านั้น⁶⁷ ในขณะเดียวกันโรงเรียนจะต้องสร้างบรรยากาศทางการศึกษาให้เหมาะสมกับการพัฒนาคนสติปัญญา จริยธรรม และต้องมีกฎระเบียบแบบแผนที่เด็กจะปฏิบัติตามเป็นแนวทางเดียวกัน

กระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการศึกษาสำหรับเด็กทุกคนนั้นจะต้องเป็นการรวบรวมเอาความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริงให้กับเด็กที่เขาจะมีความสามารถ⁶⁸ ดังนั้นการเรียนการสอน

๑๗๑

⁶⁶ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, P. 58.

⁶⁷ Robert E. Mason, Contemporary Educational Theory (New York: David Mckay, 1922), p. 47.

⁶⁸ Hyman G. Rickover, "European VS American Secondary Schools," Phi Delta Kappan 40 (November, 1958), p. 61 อ้างถึงใน เมธี ปิณฑานนท์ ปรัชญาการศึกษาสำหรับครู, หน้า 93.

ขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ (Teacher - Centered Approach) คือครูจะเป็นผู้อธิบาย ชี้แจงให้ผู้เรียนเข้าใจตามให้ได้ วิธีการเรียนการสอนเน้นการสอนแบบบรรยาย⁶⁹ และเป็นภาคทฤษฎีมากกว่าภาคปฏิบัติ วิชาที่ครูส่งเสริมมากที่สุด คือ การรับรู้ และความจำ ในการสอนจะคำนึงถึงมาตรฐานทางวิชาการมากกว่าคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การจัดการการสอนเป็นแบบแน่นอนตายตัว เพื่อให้การถ่ายทอดและการรับรู้ของผู้เรียนบังเกิดผลสูงสุด⁷⁰

2. ปรัชญาการศึกษาอันริรันตรนิยม (Perennialism)

ความเป็นมา

เพลโต (Plato) เป็นผู้ริเริ่มปรัชญาอันริรันตรนิยมขึ้นเป็นคนแรก ต่อมา อริสโตเติล (Aristotle) ได้พัฒนาปรัชญาอันริรันตรนิยมขึ้นโดยเน้นเฉพาะการใช้ความคิดและเหตุผลของคนเรา แต่เมื่อบาทหลวงอะไควนัส (Aquinas) นำไปดัดแปลงได้คำนึงถึงข้อเรียกร้องต่างๆ ของคริสตศาสนา ปรัชญาที่อริสโตเติลพัฒนาขึ้นมาเรียกว่าเป็นแบบ Rational Humanism และที่บาทหลวงอะไควนัส แปลงเป็นแบบ Scholastic Realism⁷¹ ต่อมาแนวปรัชญาอันริรันตรนิยม ได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้มีความเด่นชัดยิ่งขึ้นโดยมีนักการศึกษา 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ก่อตั้งขึ้น พวกแรกมีแนวคิดแบบเหตุผลนิยมใหม่ (Neo - Rationalists) ผู้นำกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นนักคิดรวมสมัย เช่น โรเบิร์ต เอ็ม ฮัทชินส์ (Robert M. Hutchins)

⁶⁹ ไพฑูรย์ สินดารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 68.

⁷⁰ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, PP. 56-61.

⁷¹ บุญเลิศ นาคแก้ว และ นางเยาว์ สุชาติพันธุ์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา, หน้า 137 - 139.

มอร์ติเมอร์ แอดเลอร์ (Mortimer Adler) และ เซอร์ ริชาร์ด ลีฟ
วิงส์โตน (Sir Richard Livingstone) ส่วนพวกที่ 2 มีแนวคิดแบบโทมัส
นิยมใหม่ (Neo-Thomism) เช่น จาก มาร์ทิง (Jacques Maritain)
อ็องตีง กิลซอง (Etienne Gilson) และ หลวงพ่อ วิลเลียม แอฟ คันนิงแฮม
(Father William F. Cunningham) เป็นต้น ⁷²

แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาในคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมีรากฐานมาจากปรัชญาจิตนิยม
(Idealism) และ ปรัชญาวัตถุนิยม (Realism) ผสมกัน ⁷³ ปรัชญา
การศึกษาลัทธินี้แบ่งที่คณะออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ด้วยกันคือ พวกเหตุผลนิยมใหม่
(Neo-Rationalists) ซึ่งยึดมั่นในปรัชญาของเพลโต และ อริสโตเติล ส่วนพวก
ที่สองคือพวกโทมัสนิยมใหม่ (Neo-Thomism) เป็นพวกที่ยึดมั่นในปรัชญาของ
อะไควนัส และนำมาปรับให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน ผู้นำในกลุ่มนี้จะเป็นชาวคริสต์
นิกายคาทอลิกเป็นส่วนใหญ่ ทั้ง 2 กลุ่มมีความเห็นเหมือนกันว่า ถ้าการศึกษาเป็น
การศึกษาที่แท้จริง ไม่ใช่การฝึกหัดวิชาชีพแล้วละก็มันจะต้องเหมือนกันทุกหนทุกแห่ง
การศึกษาที่ดีที่สุด คือ การศึกษาแบบศิลปศาสตร์ และความรู้ที่นำเชื่อถือที่สุด คือ
ความรู้ที่ได้มาจากการใช้เหตุผลทางปัญญา ⁷⁴

วิงโก (Wingo) สรุปลักษณะความคิดแบบนิรันดรนิยมไว้ว่า

1. เป็นความคิดที่ต่อต้านสังคมอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง
และแข็งขัน
2. เป็นความคิดที่ยืนยันว่าการอยู่รอดของสังคมตะวันตก

⁷² ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 101.

⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101.

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 111.

ขึ้นอยู่กับการสร้างทัศนคติในเรื่องจักรวาลและมนุษย์ตามความคิดของนักปราชญ์สมัย
คลาสสิก

3. กลุ่มประเพณีนิยมในปัจจุบันมี 2 กลุ่มคือ กลุ่มนักคิดที่เชื่อ
แนวทางของอริสโตเติล กับกลุ่มศาสนาในแนวของโทมัสนิยัม ทั้ง 2 กลุ่มถึงจะมี
ความแตกต่างกันในประเด็นของการอิง และไม่อิงเทววิทยา แต่มีลักษณะร่วมกัน
โดยพื้นฐาน⁷⁵

คำว่า นิรันตร หรือ Perennial หมายถึงคงอยู่ตลอดไปไม่เปลี่ยนแปลง
ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้จึงยึดถือหลักความเป็นจริง และความดีงามที่ไม่
เปลี่ยนแปลงและมีคุณค่าอยู่ตลอดเวลานั้นคือ เหตุผลและศาสนา สิ่งที่มีความมั่นคง
ถาวรดังกล่าวควรจะเป็นจริงมากกว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ลัทธิศึกษานี้
จึงเห็นว่าควรจะได้มีการฟื้นฟูสิ่งที่ดีงาม อันเป็นอมตะทั้งหลายในสมัยกลางมาใช้
ในยุคนี้ ซึ่งเปรียบเสมือนการถดถอยกลับไปสู่วัฒนธรรมในอดีต (A regressive
road to culture)⁷⁶

แนวคิดทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จากความเชื่อในความเป็นสากลของมนุษย์ นักการศึกษากลุ่ม
นิรันตรนิยม จึงเชื่อว่า "เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาจะต้องเป็นเป้าหมายอัน
เดียวกัน ซึ่งจะเป็นเป้าหมายสำหรับมนุษย์ทุกคน ทุกเวลาและทุกสถานที่ นอกจาก
นั้นวิธีการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายนั้น ต้องมีลักษณะเดียวกันเป็นสากล"⁷⁷ ดังนั้นพอ

⁷⁵ G. Max Wingo, Philosophies of Education (New Delhi: Starling Publishers Private Limited, 1974), p. 239.

⁷⁶ Theodore Brameld, Philosophy of Education in Cultural Perspective, P. 287.

⁷⁷ G. Max Wingo, Philosophies of Education, p. 248.

สรุปถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาได้ดังนี้

1. มุ่งให้ผู้นับเรียนรู้จักและทำความเข้าใจกับตนเองให้มากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องของเหตุผลและสติปัญญา⁷⁸
2. มุ่งพัฒนาพลังทางเหตุผล ศิลธรรม และจิตใจอย่างเต็มที่⁷⁹

องค์ประกอบการศึกษา

1) หลักสูตร

ผู้หรือผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้กำหนดหลักสูตรที่เน้นวิชาการด้านศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Curriculum) เพื่อเป็นการฝึกฝนให้ผู้นับเรียนเป็นผู้ที่รู้จักใช้สติปัญญาและเหตุผล โดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มศิลปทางภาษา (Literary Arts) ซึ่งประกอบด้วย ไวยากรณ์ วาทศิลป์ และตรรกศาสตร์ ซึ่งโรเบิร์ต เอ็ม ฮัทชินส์ (Robert M. Hutchins)⁸⁰ ได้กล่าวว่า "เป็นเรื่องของการอ่าน การฟัง การพูด การเขียน และการใช้เหตุผลนั่นเอง" ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง คือ ศิลปทางคำนวณ (Mathematical Arts) ซึ่งประกอบด้วย เลขคณิต เรขาคณิต วิทยาศาสตร์ ปรัชญา คณิตศาสตร์ และดนตรี กลุ่มนี้มุ่งฝึกฝนด้านสติปัญญา

⁷⁸ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 55.

⁷⁹ Robert M. Hutchins, The Conflict in Education in a Democratic Society (New York: Harper & Row, 1953), p. 62
อ้างถึงใน ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษามับพื้นฐาน (กรุงเทพมหานคร: O.S. Printing House, 2526), หน้า 103.

⁸⁰ Robert M. Hutchins, The Higher Learning in America (New Haven, Conn: Yale University Press, 1976), p. 258.

ในปัจจุบันหลักสูตรในแนวปรัชญาการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เน้นการศึกษาในเรื่องของสติปัญญา เหตุผล โศกนาฏวิทยาในหมวดการศึกษาทั่วไป (General Education)⁸¹ ส่วนมัธยมศึกษาจะเป็นหลักสูตรที่เตรียมเพื่อการศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นหลักสำคัญ และระดับประถมศึกษาเน้นในด้านการอ่าน การเขียน และการใช้เหตุผล⁸² แต่หลักสูตรในปรัชญาไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องวิชาชีพ เพราะเห็นว่าเป็นวิชาที่สอนเทคนิคการกระทำ ไม่ได้สอนให้ใช้ปัญญาทำความเข้าใจ⁸³

2) ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษานี้ มีความเห็นว่าครูต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตและเป็นผู้นำทางวิญญาณ (Mental disciplinarian and spiritual leader) ของผู้เรียนทุกคนยอมรับในตัวผู้เรียนว่าเป็นผู้มีเหตุผล และเป็นสิ่งมีชีวิตจิตใจ และวิญญาณ⁸⁴ ครูจะไม่เป็นผู้ป้อนความรู้ให้แก่ผู้เรียนโดยตรง แต่จะเป็นคนช่วยกระตุ้นสิ่งที่นอนเนื่องในใจเด็กให้ปรากฏผลขึ้น นั่นคือช่วยพัฒนาปัญญาและภูมิธรรมที่มีอยู่แล้วในตัวเด็ก⁸⁵ ดังนั้นครูต้องเข้าใจในเนื้อหา

⁸¹ ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 73.

⁸² G. Max Wingo, Philosophy of Education : An Introduction, P. 258.

⁸³ ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 73.

⁸⁴ ศุภร ศรีแสน, ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา (มหาสารคาม: อภิชชาติการพิมพ์, 2522), หน้า 94.

⁸⁵ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี., ปรัชญาบนเส้นทางของการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529), หน้า 74 (อัคราเนา)

ที่สอนอย่างชัดเจน เป็นผู้ใฝ่รู้และศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา และมีความรู้มากกว่าคนทั่วไปในสังคม เพราะถือว่าเรื่องวิชาการเป็นหน้าที่ของครูโดยตรง ครูจึงต้องมีโลกทัศน์กว้าง⁸⁶

3) ผู้เรียน

ผู้เรียนเป็นผู้มีเหตุผล มีจิตใจบริสุทธิ์ มีความโน้มเอียงไปในทางที่ดีงาม มีสติปัญญา และมีศักยภาพอยู่ในตัวเองอยู่แล้ว⁸⁷ การให้การศึกษาเป็นการปรับปรุงความมีเหตุผลของผู้เรียนให้มีมากยิ่งขึ้น⁸⁸ ดังนั้นนักเรียนควรจะไต่เรียนงานนิพนธ์ ชิ้นสำคัญทางวรรณคดี ปรัชญา ประวัติศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามและความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของนักปราชญ์ในอดีต⁸⁹ เพื่อเป็นการฝึกฝนคุณสมบัติที่มีอยู่นั้นด้วยตนเอง โดยการสอนและการแนะนำจากครู

4) โรงเรียน

การศึกษามีไขการเลียนแบบชีวิตแต่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต ทั้งนี้เพราะโรงเรียนมิใช่สถานการณ์จริงของชีวิต และไม่ควรรพยายามทำให้

⁸⁶ไพฑูรย์ สินลาร์พันธ์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 74.

⁸⁷Jaques Maritain, "Thomist Views on Education," in Modern Philosophies and Education ed. Nelson B. Henry (Chicago, Illinois: National Society for the Study of Education, 1955), p. 70 อ้างถึงใน กิติมา ปรีทิตติก, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1, หน้า 77.

⁸⁸George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 48.

⁸⁹Ibid, p. 45.

เป็นเช่นนั้นเพราะหน้าที่หลักของโรงเรียน คือการถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงาม⁹⁰ บทบาทของโรงเรียนจึงมีผลในทางอ้อมต่อสังคม โดยมีความเชื่อว่าควรปรับปรุงที่ตัวมนุษย์ก่อน เพราะ "มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลมีศีลธรรมและมีจิตใจ การปรับปรุงมนุษย์หมายถึงการพัฒนาพลังทางเหตุผล ศีลธรรม และจิตใจอย่างเต็มที่ มนุษย์ทุกคนล้วนมีพลังเหล่านี้ และมนุษย์ทุกคนควรพัฒนาพลังนี้ให้ดีที่สุดด้วย"⁹¹ หากพัฒนาที่ตัวมนุษย์ดีแล้ว สังคมก็ยอมจะติดตามไปด้วย ดังนั้นโรงเรียนจึงทำหน้าที่เน้นในการพัฒนาค่านิยมและความคิดที่ดี ตลอดจนมีความเคร่งครัดในระเบียบวินัย และการประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นการเตรียมผู้เรียนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต

กระบวนการเรียนการสอน

ในปัจจุบันการศึกษาเน้นหนักทางด้านอาชีพกันมากเกินไป โดยเฉพาะการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย จนละเลยการศึกษาทางด้านศิลปศาสตร์ ซึ่งเป็นการศึกษาที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจถึงแก่นแท้ของวิทยาการและการพัฒนาภูมิปัญญาให้กว้างขวาง⁹² ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษานี้จึงมุ่ง "การฝึกให้ใช้ความคิดหาเหตุผล โดยอาศัยหลักวิชาที่เรารู้ไว้แล้วเป็นแนวทางพื้นฐานแห่งความคิด เพื่อพัฒนาสติปัญญา หรือเน้นด้านพุทธิศึกษา (Intellectual Education)"⁹³ เพราะความมีเหตุผลเป็นคุณสมบัติที่ประเสริฐ

⁹⁰ Robert M. Hutchins, The Conflict in Education in a Democratic Society (New York: Harper & Row, 1953), p. 68
อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย ปรานต์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษามับพื้นฐาน, หน้า 103.

⁹¹ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, P. 44.

⁹² ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี, ปรัชญานบนเส้นทางของการศึกษา, หน้า 72.

⁹³ G. Max Wingo, Philosophies of Education: An Introduction, P. 148.

สุดของมนุษย์ มนุษย์จะต้องใช้ความมีเหตุผลควบคุมธรรมชาติฝ่ายต่ำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้เลือกสรรแล้วด้วยเหตุผล⁹⁴ และจะเป็นไปตามหลักจิตวิทยาที่ว่าทฤษฎีสมรรถภาพ (Faculty Psychology) ที่เชื่อว่าสมองของมนุษย์นั้นประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ส่วนที่เป็น เหตุผล (Reason) ส่วนที่เป็นความจำ (Memory) และส่วนที่เป็นเจตจำนง (Will)⁹⁵

3. ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism)

ความเป็นมา

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้มีพื้นฐานตั้งเดิมจากลัทธิประจักษ์वाद (Empiricism) ซึ่งมีกำเนิดในประเทศอังกฤษ ราวคริสต์ศตวรรษที่ 17 ต่อมา ยัง ยักส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau 1712 - 1778) ได้ริเริ่มปรัชญาการศึกษาพัฒนาการเป็นคนแรก นอกจากนี้ยังมีผู้นำแนวความคิดและวิธีการของประจักษ์वादนี้มาสร้างเป็นลัทธิปรัชญาขึ้นใหม่ โดยตั้งชื่อต่างกันไปออกไป เช่น Experimentalism, Pragmatism , Instrumentalism, และ Social experimentalism⁹⁶ โดยมีชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ซ (Charles Sanders Peirce 1839 - 1914) วิลเลียม เจมส์ (William James 1842 - 1910) และจอห์น ดิวอี้ (John Dewey 1858 - 1952) เป็นผู้นำ⁹⁷

๑๑๙

⁹⁴ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 43.

⁹⁵ ไพฑูรย์ สินดารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 57.

⁹⁶ ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529), หน้า 149 - 150.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 149.

ในปี ค.ศ. 1870 ฟรานซิส คัมบลิว ปาร์คเกอร์ (Francis W. Parker) ได้เสนอให้มีการปฏิรูปโรงเรียนขึ้น แต่ยังไม่ได้รับการยอมรับกัน ต่อมา จอห์น คุย (John Dewey) ได้เขียน School of Tomorrow ซึ่งเป็นงานชิ้นแรก และได้รับการตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1915 ก่อนที่จะได้มีการจัดตั้ง สมาคมการศึกษาพัฒนาการ (Progressive Education Association) ขึ้น 4 ปี⁹⁸ นักการศึกษาพัฒนาการนิยมคนอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียง เช่น "วิลเลียม เอช คิลแพทริก (William H. Kilpatrick), จอร์จ เคานท์ (George Counts)"⁹⁹ แต่ จอห์น คุย โดยยกย่องปาร์คเกอร์ (Parker) ว่าเป็นบิดาของ ปรวิชาการศึกษาพัฒนาการนิยม¹⁰⁰

ปรวิชาการศึกษาพัฒนาการนิยมนี้ ก่อตั้งขึ้นมาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (ราว ค.ศ. 1920) นับเป็นปรวิชาการศึกษาที่มีการนำเอาไปใช้อย่างแพร่หลายมากที่สุด ในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการศึกษาระดับสหรัฐอเมริกาและ ฝ้ายโลกเสรี สำหรับวงการศึกษาไทยได้ต้อนรับปรวิชาการศึกษาพัฒนาการนิยม (แบบก้าวหน้า) อย่างกระตือรือร้น โดยรู้จักกันในนามว่า "การศึกษาแผนใหม่"¹⁰¹

⁹⁸ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, P. 47.

⁹⁹ ทองปลิว ชมชื่น, ปรวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน, หน้า 152.

¹⁰⁰ Daniel Tanner, and Laurel Tanner, Curriculum Development (New York: Macmillan Publishing, Co., 1975), p. 171.

¹⁰¹ ทองปลิว ชมชื่น, ปรวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน, หน้า 153.

แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้มีแนวความคิด เช่นเดียวกับปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ที่มีความเห็นวามมนุษย์แต่ละคนคือผลของการพัฒนาที่มีปัจจัยปรุงแต่ง 2 ประการ คือ สิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์เอง เช่น พันธุกรรม กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคม¹⁰² ผลของการพัฒนาอันนี้เป็น "ชุดผลอันยาวนานของวิวัฒนาการและกำลังวิวัฒนาการต่อไปอีกเรื่อย ๆ มนุษย์มีอิสระเสรี มิได้อยู่ภายใต้การลิขิตของผู้ใด และมีศักยภาพที่จะพัฒนาตัวเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก"¹⁰³

แนวความคิดพื้นฐานก่อนที่จะมีการจัดตั้งทฤษฎีแบบพิพัฒนาการขึ้นคือ¹⁰⁴

1. การกระทำจะเกิดขึ้นเนื่องจากความคิด เพราะจิตและกายเป็นของคู่กัน
2. มนุษย์สามารถสร้างพัฒนาการให้แก่ตัวเองได้ตามสภาพของสิ่งแวดล้อมและกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป สิ่งต่างๆ ที่อุบัติขึ้นในโลกอยู่ในวิสัยที่มนุษย์กระทำขึ้นได้โดยไม่ต้องอาศัยอำนาจลึกลับ
3. มนุษย์เป็นผู้กำหนดอนาคตและโชคชะตาของตัวเอง เน้นความสำคัญของคุณค่าแต่ละบุคคลมากขึ้น
4. ความเป็นจริงความแน่นอนไม่มีในโลก ไม่มีอะไรที่ตายตัวและสมบูรณ์ในตัวของมันเอง
5. การค้นคว้าทดลองตามแนววิทยาศาสตร์เป็นการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้อง เพราะวิธีการดังกล่าวไม่ยอมรับว่าอะไรถูกต้องกว่าจะได้มีการทดลองจน

¹⁰² สักคีชัย นิรัฐทวี, ปรัชญาบนเส้นทางของการศึกษา, หน้า 74.

¹⁰³ สักคาศา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 57.

¹⁰⁴ บุญเลิศ นาคแก้ว และนางเยาว์ สุชาพันธุ์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา, หน้า 119.

เป็นที่แน่ใจแล้ว

6. เกี่ยวกับค่านิยมหรือค่านิยมถือว่ามีโชสิ่งตายตัว อาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลสมัย ตามสภาพของบุคคลตลอดจนสังคม สามารถเปรียบเทียบทดสอบประเมินผลได้

คำว่า พิพัฒนา หรือ Progressive หมายถึง ก้าวหน้าเปลี่ยนแปลง ไม่หยุดอยู่กับที่ ปรชญาที่มีความเชื่อว่าสาระสำคัญและภาวะความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายนั้นไม่หยุดนิ่ง หากแต่จะเปลี่ยนแปลงสภาพไปตามกาลเวลาและสิ่งแวดล้อม¹⁰⁵ ในเรื่องคุณค่าก็เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าทางด้านจริยะ หรือสุนทรียะก็ตาม จะมีลักษณะสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงได้ มีโชเกิดจากการกำหนดตายตัวของอำนาจเกิดชาติใด ๆ ถ้าคุณค่าจะถูกกำหนดก็จะถูกกำหนดโดยความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่มากกว่า¹⁰⁶ และองค์ประกอบที่มีอิทธิพลสูงสุคในการกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรม และสังคมนั้นมีโชค่านิยมหรือจารีตประเพณีดั้งเดิม หากแต่เป็นเทคโนโลยี การค้นคว้าทดลอง และประสบการณ์ของมนุษย์ที่ไ้มาจากการเห็นประจักษ์และรับรู้มาจากโลกแห่งความเป็นจริง¹⁰⁷

แนวคิดทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

มุ่งที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของเด็กเน้นเกี่ยวกับการยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Centered)

¹⁰⁵ บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 244.

¹⁰⁶ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, ปรัชญาบนเส้นทางของการศึกษา, หน้า 75.

¹⁰⁷ ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาับการศึกษานอกระบบโรงเรียน, หน้า

คำนึงถึงความสนใจของเด็กเป็นเกณฑ์จัดการศึกษา พยายามจัดหาประสบการณ์
 วิธีแก้ปัญหา เพิ่มเติมความรู้ให้กว้างขวาง สรุปเป็นหลักเกณฑ์เพื่อนำมาประยุกต์
 ใช้ในโอกาสต่อไป¹⁰⁸ รวมทั้งการปลูกฝังทัศนคติแบบประชาธิปไตยทั้งในและนอก
 ห้องเรียนให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนและผู้สอนในการที่จะพูด คิด เขียน และแสวงหา
 ความจริง¹⁰⁹

ปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาการจึงมุ่งยึดหลักกิจกรรมสำคัญกว่าที่จะปล่อยให้
 ให้เด็กนักเรียนเป็นแต่เพียงผู้คอยรับความรู้เท่านั้น ดังนั้นปรัชญาการศึกษาคือการ
 พัฒนาบุคคลแต่ละบุคคล เพื่อสามารถดำรงชีวิตเป็นพลเมืองดีของสังคมที่มีการ
 ปกครองระบอบ ประชาธิปไตย และการสร้างคนก็คือการสร้างสังคม

องค์ประกอบการศึกษา

1) หลักสูตร

หลักสูตรเน้นวิชาที่จะเสริมสร้างประสบการณ์ทางสังคมที่
 สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน จุดมุ่งหมายและเนื้อหาของหลักสูตรจะไม่
 กำหนดไว้ล่วงหน้า ลัทธิปรัชญาการศึกษานี้ไม่ต้องการให้มีหลักสูตรแบบสำเร็จรูปที่
 ทุกแห่งต้องใช้เหมือนกันหมด แต่ให้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความสนใจของผู้เรียน
 ในความคิดของนักพัฒนาการนิยม ไม่มีวิชาใดที่มีความสำคัญมากกว่ากันทุกอย่าง
 ขึ้นอยู่กับประสบการณ์¹¹⁰ ดังนั้นหลักสูตรควรจะนำเด็กไปสู่ความสนใจใหม่ ๆ และ

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

¹⁰⁹ William H. Kilpatrick, Philosophy of Education,
 P. 146.

¹¹⁰ Edward J. Power, Evaluation of Education Doctrine (New
 York : Appletton - Century - Crofts, 1969), p. 363.

ปัญหาใหม่ รายละเอียดที่แท้จริงของหลักสูตรนี้ ครูและนักเรียนควรจะได้ร่วมกัน
 สร้างขึ้นในห้องเรียนเป็นสัปดาห์ ๆ ไป¹¹¹ เนื้อหาที่ได้รับความสนใจเป็นพิเศษ
 คือ สังคมศึกษา และวิธีการสื่อความหมายเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (ภาษา)
 วิชาทางวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ก็ถือว่าสำคัญ แต่เป็นความสำคัญในแง่วิธีการ
 คือ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) ไม่ใช่ตัวเนื้อหา¹¹²
 นอกจากนี้หลักสูตรไม่ได้จัดให้เรียนเป็นรายวิชา แต่จัดสอนเป็น "หน่วยการงาน"
 (Unit of Work)¹¹³ สามารถที่จะยืดหยุ่นได้ และเป็นเพียงโครงการสอน
 อย่างกว้าง ๆ ที่ครูจัดทำไว้ล่วงหน้าเพื่อเป็นแนวทาง

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาที่มีใฝ่มุ่งให้ผู้เรียนสนใจแต่การแก้ปัญหาเฉพาะ
 หน้าที่นั้น แต่ต้องการให้ผู้เรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาทั้งที่เป็นปัจจุบัน ซึ่ง
 เห็นได้ชัด และปัญหาที่ต้องใช้ความสามารถทางปรัชญาชั้นสูง ซึ่งเป็นปัญหาระยะยาว
 คว¹¹⁴

111

Lawrenc G. Thomas, "The Meaning of 'Progress' in
 Progressive Education," Educational Administration and Super
 vision XXXII, 7 (October, 1946), p. 399 Quoted in Kneller,
Introduction to the Philosophy of Education, p. 51.

¹¹² ไพฑูรย์ สีนลาร์ศน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 83.

113

Theodore Brameld, Patterns of Educational Philosophy
 (New York: World Book, Co., 1950), p. 134.

114

Foster Mc. Murray, "The Present Status of Pragmatism in
 Education," in Selected Readings in the Philosophy of Education,
 ed, Joe Park (New York: Macmillan, 1963), p. 176.

2) ผู้สอน

ครูมีบทบาทสำคัญที่สุด นักการศึกษาในลัทธิปรัชญาที่จึงสนับสนุนให้มีการอบรมครูต่อเนื่องกันโดยตลอด มีทั้งการอภิปราย ฟังคำบรรยาย และสัมมนา รวมกันหาทางแก้ปัญหาของโรงเรียนนานาชาติในที่ต่าง ๆ ตลอดปี ครูจึงตื่นตัวอยู่เสมอ แม้จะได้รับเงินค่าจ้างต่ำ ครูก็ขบขันไม่ได้ เพราะครูในลัทธิปรัชญาที่คือผู้เสียสละเพื่อเด็กและสังคมอย่างแท้จริง¹¹⁵ ดังนั้นพอจะสรุปถึงบทบาทและหน้าที่ของครูผู้สอนได้ดังนี้

1. ในด้านบุคลิกภาพ ครูต้องมีความเห็นอกเห็นใจ ยอมรับและให้ความสำคัญแก่เด็กเท่ากันหมด ไม่มีใครสำคัญกว่าใคร ทุกคนมีลักษณะเด่นพิเศษของตนเอง และมีเกียรติศักดิ์ศรี ฉะนั้นในการสอนครูต้องตระหนักถึงความสนใจ และความถนัดของแต่ละคน¹¹⁶

2. ครูเป็นผู้ที่คอยควบคุมสิ่งแวดล้อมซึ่งจะก่อให้เกิดความเจริญงอกงามที่แก่เด็ก ความเจริญงอกงามในที่นี้ เป็นการเพิ่มพูนเชาวน์ปัญญาในการจัดดำเนินชีวิต (Growth is defined as the increase of intelligence in the management of life)¹¹⁷

3. ทำความรู้จักกับนักเรียนเป็นการส่วนตัวอย่างดี ต้องรู้จักความสนใจ ความสามารถและความต้องการของผู้เรียน เพื่อที่จะวางแผนให้เกิดสถานการณ์การเรียนรู้ ได้ตามความต้องการและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนด้วย¹¹⁸

¹¹⁵ ภิญโญ สาร, หลักการศึกษา, หน้า 108.

¹¹⁶ ภิฑิตมา ปรีดีติลล, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1, หน้า 89.

¹¹⁷ John Dewey, The Child and the Curriculum (Chicago: University of Chicago, 1943), p. 31 Quoted in Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 49.

¹¹⁸ ศักดา ปรารงค์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษามัยพื้นฐาน, หน้า 68.

4. บทบาทของครูมิใช่การสั่งการหรือการชี้นำ (direct) แต่เป็น บทบาทของการชี้แนะ หรือแนะนำ (advise)¹¹⁹

5. ครูมิได้อยู่ในโรงเรียนเพื่อกำหนดความคิดที่ตายตัว หรือสร้างรูปแบบนิสัยให้แก่เด็ก แก่ครูอยู่ในฐานะสมาชิกของสังคมที่ทำหน้าที่ป้องกันสิ่งที่ส่งผลเสียและช่วยเด็กให้สามารถแก้ปัญหาสิ่งเหล่านั้น¹²⁰

3) ผู้เรียน

ผู้เรียนควรเป็นผู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง บทบาทของผู้เรียน จึงต้องมีประสบการณ์ตรงต่อสิ่งต่าง ๆ ได้ลงมือกระทำด้วยตนเองและตัดสินใจ เลือกด้วยตนเอง ที่คิดว่า จะเหมาะสมกับความสามารถและความถนัด ความสนใจ 121 ความกระตือรือร้นรวมกิจกรรมการเรียนการสอนโดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือเพื่อนำไปสู่ความรู้ที่ถูกต้อง การทำกิจกรรมเน้นให้เด็กลงมือกระทำทดลอง แสดงความคิดเห็นโดยส่งเสริมให้ทำงานเป็นกลุ่มมากที่สุด เท่าที่จะมากได้¹²² ดังนั้น ผู้เรียนจึงมีอิสระที่จะเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง มีส่วนรวมในกิจกรรมการเรียนการสอน และมีส่วนที่จะเลือกเนื้อหาและกิจกรรมที่ตนเองสนใจได้มากขึ้น ผู้เรียนได้รับ การส่งเสริมให้ทำงานร่วมกัน (Participation) เพื่อให้การเรียนการสอน ตรงตามความต้องการของผู้เรียน เหมาะสมกับความถนัดและความสามารถของ

¹¹⁹ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 51.

¹²⁰ John Dewey, My Pedagogic Creed, Quoted in G. Max Wingo, Philosophy of Education, p. 157.

¹²¹ เมธี บิลันชนานนท์, ปรัชญาการศึกษาสำหรับครู, หน้า 90.

¹²² ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 77.

ผู้เรียนมากขึ้น¹²³

4) โรงเรียน

โรงเรียนคือแบบจำลองของสังคม ทั้งนี้เพราะการศึกษาไม่ใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิต แต่การศึกษาคือชีวิตและสังคม¹²⁴ โรงเรียนจึงต้องทำหน้าที่จำลองเฉพาะแบบที่คั่งงามของชีวิตและประสบการณ์ในสังคม นำมาจัดประสบการณ์ให้เหมาะกับบุคลิกภาวะของผู้เรียนในแต่ละกลุ่ม¹²⁵ อย่างมีบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย โดยกำหนดให้ทุกคนมีอิสระที่จะคิดด้วยตนเอง และได้เรียนรู้สิ่งแปลก ๆ ใหม่¹²⁶ ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน¹²⁷ แต่ควรส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่มุ่งสู่การประสานงานมากกว่าการแข่งขัน (Cooperation is more than competition)¹²⁸

¹²³ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, ปรัชญามนุษยศาสตร์ทางการศึกษา, หน้า 77.

¹²⁴ George F. Kneller, "Contemporary Educational Theories," in Foundation of Education, 3d ed., ed. George F. Kneller (New York: John Wiley and sons, 1971), p. 230.

¹²⁵ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 64.

¹²⁶ William H. Kilpatrick, Philosophy of Education (New York: Macmillian, 1963), p. 146.

อ้างอิงใน ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 65.

¹²⁷ ประทุม อังกูโรหิต, ปรัชญาปฏิบัตินิยม (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาปรัชญาคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 96.

¹²⁸ คมกริบ เคนบุปผา และ กวี สุพนธ์, หลักปรัชญาเบื้องต้นและปรัชญาการศึกษา, (ศรีสะเกษ. โรงพิมพ์ศรีสะเกษการพิมพ์, 2523), หน้า 36.

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนในปรัชญาการศึกษานี้พอสรุปได้คือ

1. การเรียนการสอนเน้นที่ความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง¹²⁹ ผู้เรียนจะลงมือปฏิบัติการณ์กว่าหาความรู้เองมากกว่าเกิดจากการถ่ายทอดของครูผู้สอน¹³⁰
2. การสอนใช้วิธีการเรียนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) และการเรียนด้วยการปฏิบัติ (Learning by doing)¹³¹
3. มีความเป็นประชาธิปไตย ในการนี้ควรสนับสนุนให้มีสถานักเรียน ให้มีการอภิปราย แสดงความคิดเห็นกันโดยเสรี¹³²
5. การศึกษาควรจะเป็นชีวิตในตัวเองมากกว่าจะเป็นการเตรียมตัว เพื่อการดำรงชีวิต¹³³
6. การเรียนควรเป็นกระบวนการต่อเนื่องเกี่ยวพันกับตลอดเวลา¹³⁴
4. ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)
ความเป็นมา

¹²⁹ ไพฑูรย์ สินลาวัฒน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 86.

¹³⁰ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, ปรัชญาบนเส้นทางของการศึกษา, หน้า 76.

¹³¹ รุติพงษ์ ชรรมานุสรณ์ และคณะ, พื้นฐานการศึกษา (ศึกษา 111)
หน้า 79.

¹³² George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 53.

¹³³ Ibid, p. 48.

¹³⁴ สุกใจ เหล่าสุนทร, ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เกล็ดไทย, 2517), หน้า 143.

แนวคิดปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเริ่มต้นตั้งแต่ปี 1920 โดย จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้เสนอแนะให้เรียกชื่อการศึกษาลัทธิปฏิรูปนิยมในหนังสือของเขา ชื่อ Reconstruction in Philosophy¹³⁵ และในปี ค.ศ. 1930 ประเทศสหรัฐอเมริกาประสบปัญหาหลาย ๆ ด้าน เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาคนว่างงานคนไม่รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เกิดความเลื่อมล้ำต่ำสูงขึ้นในสังคม แต่ปัญหาที่สำคัญที่สุดที่ผลักดันให้เกิดปรัชญาปฏิรูปนิยม คือ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างระบบนายทุน (Capitalism) และระบบคอมมิวนิสต์ (Communism) ปัญหาเกี่ยวกับสงครามปรมาณูระหว่างประเทศมหาอำนาจ จึงเกิดนักคิดกลุ่มหนึ่งขึ้นมา เรียกว่า Frontier Thinker ได้พยายามจะแก้ปัญหาดังกล่าวโดยพยายามเปลี่ยนแปลงโรงเรียนให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคม สร้างสังคมใหม่โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือเตรียมบุคคลเพื่อรับภาวะความผันผวนทางสังคมในอนาคต¹³⁶ ผู้นำในกลุ่มนี้ได้แก่ จอร์จ เคทส์ (George Counts) และ ฮาร์โรลด์ ร็อก (Harold Rugg) เคทส์ได้เขียนหนังสือชื่อ The American Road to Culture (1930) และ Dare the School Build a New Social Order? (1932) ส่วน ร็อก (Rugg) นั้นก็ได้เขียนหนังสือชื่อ Culture and Education in America (1932)¹³⁷ แต่แล้วในปี 1950 ทีโอดอร์ บรามเมลด์ (Theodore Brameld) ก็ได้เป็นผู้วางรากฐานการศึกษาลัทธิปฏิรูปนิยมทางสังคม (Social Reconstructionism) โดยการตีพิมพ์หนังสือชื่อ

135

George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education. P. 61

¹³⁶ทองปลิว วัฒน, ปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน, หน้า 164.

137

George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, P. 61.

"Patterns of Educational Philosophy" นอกจากนี้เขายังได้เขียนหนังสือขึ้นมาอีกหลายเล่ม เช่น Philosophies of Education in Cultural Perspective (1955), Toward a Reconstructed Philosophy of Education (1956) และ Cultural Foundations of Education An Interdisciplinary Approach (1957) แม้วานักการศึกษาลัทธิปฏิรูปนิยม (Reconstructionist) จะอ้างว่ามีทฤษฎีอยู่มากมาย แต่ก็ไม่มิตฤษฎีของบุคคลใดสำคัญเทียบได้กับผลงานของ ทีโอดอร์ บรามเมลด์ (Theodore Brameld)¹³⁸ จึงมีความเชื่ออย่างหนักแน่นที่เชื่อว่าการศึกษาตามลัทธิปฏิรูปนิยมนี้ บรามเมลด์ (Brameld) เป็นผู้บุกเบิกริเริ่มให้มีการพัฒนาก้าวไปข้างหน้าอย่างแท้จริง¹³⁹

แนวคิดพื้นฐาน

ลัทธินี้เป็นความคิดผสมผสานระหว่างปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) กับลัทธิปรัชญาแบบก้าวหน้าตามธรรมชาติ (Natural Progressivism) สาระสำคัญของปรัชญาลัทธินี้คือการปฏิรูปสังคมเพื่อมุ่งสร้างสรรค์สังคมและรูปแบบของอารยธรรมอันจะบังเกิดขึ้นในอนาคต¹⁴⁰ นับได้ว่าเป็นลัทธิที่ได้รับความสำเร็จอย่างแท้จริงในการสืบทอดเจตนารมณ์ของการศึกษาลัทธิพัฒนาการนิยม ลัทธินี้ประกาศว่าจุดมุ่งหมายสำคัญยิ่งของการศึกษาคือ "การเสริมสร้างบูรณาการใหม่ (Reconstruct) ให้แก่สังคม เพื่อให้สามารถตอบสนองวิกฤติการณ์ทาง

¹³⁸ Ibid, p. 62.

¹³⁹ Ibid, p. 62.

¹⁴⁰ ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาการศึกษาฉบับโรงเรียน, หน้า

วัฒนธรรมในยุคสมัยปัจจุบันได้ ในการที่จะให้บรรลุจุดหมายปลายทางดังกล่าว โรงเรียนจะต้องหันมาแปลความหมายของคุณค่าเบื้องต้นในอารยธรรมตะวันตกเสียใหม่ ให้สอดคล้องกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันโดยที่คนสามารถควบคุมได้¹⁴¹

คำว่า Reconstructionism แปลตามตัวว่า การปฏิรูป การบูรณะ หรือการสร้างขึ้นใหม่¹⁴² ปรัชญานี้ไคมองเห็นว่าเป็นความจำเป็นเร่งด่วนของการศึกษาที่จะต้องช่วยปรับปรุงและสร้างสรรค์ให้สังคมอยู่ในสภาพที่น่าพอใจมากกว่านี้ ถ้าเปรียบสังคมเหมือนบ้าน คนกลุ่มนี้มองเห็นว่าบ้านหลังใหญ่นี้กำลังทรุดโทรมอย่างหนัก ถ้าผู้อยู่อาศัยไม่รวมแรงรวมใจกันรีบสร้างเสริม ก็คงอยู่ต่อไปไม่ได้ เพราะไม่ว่าจะมองคานโคของสังคมปัจจุบันล้วนแต่มีปัญหาหนักหน่วง¹⁴³ แม้ว่าแนวความคิดนี้จะมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ในการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างสรรค์สังคม ในอุดมคติจนมีบางคนเรียกความคิดของคนกลุ่มนี้ว่าอยู่ในแนวทางของ "ปรัชญาแบบอุดมรัฐ" (Utopia)¹⁴⁴

แนวคิดทางการศึกษา

จุดหมายทางการศึกษา

แนวความคิดของปรัชญาการศึกษานี้มีจุดหมายหลักร่วมกันอยู่ 2 ประการ คือ การพัฒนาคน กับการพัฒนาสังคม เพื่อให้โคคนและสังคมที่พึงปรารถนา

¹⁴¹ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, P. 64.

¹⁴² ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน, หน้า 162.

¹⁴³ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, ปรัชญาบนเส้นทางของการศึกษา, หน้า 78.

¹⁴⁴ John S. Brubacher, Modern Philosophies of Education, (New Delhi; Tata McGraw-hill Publishing, 1969), p. 335.

ถึงแม้ว่าแต่ละสังคมจะมีความเชื่อในวิธีการและองค์ประกอบอื่น ๆ แตกต่างกันไป
 ทั้งนี้เนื่องมาจากการศึกษากับสังคมเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้นั่นเอง ซึ่งพอจะสรุปถึง
 จุดมุ่งหมายของการศึกษาที่สำคัญ ๆ ได้ดังนี้

1. การศึกษาก็เพื่อการส่งเสริมให้มีการวางโครงการปฏิบัติการทางสังคม
 เสียใหม่อย่างชัดเจน¹⁴⁵ และระเบียบใหม่ที่สูงขึ้น รวมทั้งวิธีสร้างจะต้องอยู่บน
 รากฐานของประชาธิปไตย¹⁴⁶

2. การศึกษาต้องให้เด็กเห็นความสำคัญของสังคมควบคู่ไปกับตนเอง¹⁴⁷
 เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่จะไปปฏิรูปสังคมให้
 ดีขึ้น¹⁴⁸

องค์ประกอบการศึกษา

1) หลักสูตร

หลักสูตรในปรัชญาการศึกษานี้เป็นหลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum) และหลักสูตรกระบวนการสังคมและการดำรงชีวิต (Social Process and Life Function Curriculum) ซึ่งมีเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ที่เรียบเรียงเป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของสังคม หรือสังคมศึกษาเป็นส่วน
 ใหญ่¹⁴⁹

¹⁴⁵ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 62.

¹⁴⁶ ไพฑูรย์ สินดารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 89.

¹⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 89.

¹⁴⁸ ฐิติพงษ์ ธรรมานุสรณ์, พื้นฐานการศึกษา (ศึกษา 111), หน้า 80.

¹⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

ลัทธิปรัชญาปฏิรูปนิยมต้องการใช้โรงเรียนเป็นกองบัญชาการปฏิวัติสังคม โดยการปฏิบัติที่ตัวเด็กนักเรียนก่อน และเน้นการใช้แรงงานกับการทำงานเป็น หมู่ ๆ และเป็นกลุ่ม ๆ ร่วมกันในรูปแบบของสังคมอนาคตตามที่โรงเรียนคาดหวังไว้ ทั้งนี้เนื้อหาวิชาต่างๆ ที่นำมาสอนจึงเน้นอนาคตเช่นเดียวกัน บรรดาความรู้ใหม่ ๆ ในทุกสาขาวิชาจะต้องรวบรวมเอาไว้ในที่โรงเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาและเรียนรู้ให้มากที่สุด¹⁵⁰ กลุ่มวิชาที่ได้รับความสนใจจะเป็นกลุ่มวิชาความรู้เกี่ยวกับ "เศรษฐกิจ การเมือง ศิลปะ วิทยาศาสตร์ การศึกษา ความสัมพันธ์ของมนุษย์ และศาสนา"¹⁵¹ วิชาเหล่านี้มีความสัมพันธ์ตลอดจนเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลักดันทางสังคมและวัฒนธรรม

2) ผู้สอน

ครูจะต้องเป็นนักบุกเบิกนักแก้ปัญหา และสนใจในเรื่องของสังคม และปัญหาสังคมอย่างกว้างขวาง ครูจะต้องเชื่อและไว้วางใจนักเรียนในความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและตรวจสอบความคิดเห็นของครูตามแนวทางของประชาธิปไตย¹⁵² ตลอดจนสามารถเน้นให้ศิษย์เห็นความจำเป็นอย่างรีบด่วนที่ต้องสร้างสังคมใหม่ แต่การสร้างสรรค์นี้กระทำได้โดยวิธีทางแห่งประชาธิปไตยเท่านั้น¹⁵³ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมองเห็น

¹⁵⁰ ภิญโญ สาร, หลักการศึกษ, หน้า 119.

¹⁵¹ Theodore Brameld, Education as Power, (New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1965), p. 15.

¹⁵² เมธี ปิลันธนานนท์, ปรัชญาการศึกษาสำหรับครู (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 99.

¹⁵³ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ปรัชญาการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2522), หน้า 71.

ปัญหาและสามารถกำหนดปัญหาที่ตนจะเข้าไปแก้ไขได้ ครูจะต้องเป็นผู้สร้างเสริมความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในการแก้ปัญหาดังกล่าวให้แก่ผู้เรียน¹⁵⁴

3) ผู้เรียน

ผู้เรียนควรมีจุดมุ่งหมายและมองการศึกษาว่าเป็นสัจการแห่งตน และสังคมคือ เขาใจและเห็นความสำคัญของตนเองและสังคม (Social Self Realization)¹⁵⁵ แต่จะต้องเป็นคนที่เห็นประโยชน์ของสังคมมากกว่าส่วนตน เพราะนักเรียนจะได้รับการปลูกฝังให้ตระหนักถึงคุณค่าของสังคม ให้รู้ถึงวิธีการทำงานร่วมกัน เพื่อเป้าหมายของสังคมในอนาคตตามแนวทางของประชาธิปไตย¹⁵⁶

4) โรงเรียน

โรงเรียนมีบทบาทต่อสังคมอย่างมาก โดยเป็นสถานที่ที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมเสมอภาคกัน เพื่อที่เด็กจะได้เรียนรู้ความเป็นพลเมืองของโลก (World Citizenship)¹⁵⁷ โรงเรียนจะต้องสนใจใฝ่หาอนาคต (Future Oriented)¹⁵⁸ และควรรียกเอาอนาคตเป็นศูนย์กลาง (Future Centered)

¹⁵⁴ Arthur K. Ellis, et al; The Foundation of Education (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice - Hall, 1981), p. 93.

¹⁵⁵ กมกริบ เคนบุปผา และกวี สุทนค์, หลักปรัชญาเบื้องต้นและปรัชญาการศึกษา, หน้า 42.

¹⁵⁶ ไพฑูรย์ สินลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 91 - 92.

¹⁵⁷ S.J. Curtis, and M.E.A. Boulwood, A Short History of Educational Ideas (London: University Tutorial Press, 1966), PP. 583-584.

¹⁵⁸ ศักดา ปรากฏประธานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 124.

ทั้งนี้เพื่อเป็นการปูพื้นฐานสำหรับโครงสร้างสังคมใหม่ โดยการให้การศึกษาอบรมจิตใจ และคุณลักษณะที่ต้องการในตัวนักเรียน เพื่อให้เขาพร้อมที่จะดำเนินชีวิตได้ความเชื่อต่าง ๆ ดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนนั้นมิใช่หมายถึงการบีบบังคับให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน แต่ควรจะเป็นอย่างที่ผู้เรียนสร้างขึ้นมาจากความตั้งใจศรัทธาของเขาเอง¹⁵⁹ ดังนั้นโรงเรียนจึงมีหน้าที่สร้างนักวิศวกรรมทางสังคม (Social engineers)¹⁶⁰ ที่มีความตระหนักในบทบาทของนักปฏิรูปสังคม โดยให้เป็นผู้ลงมือแก้ไขโดยวิถีทางและเหตุผลแบบประชาธิปไตย¹⁶¹

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนจะเน้นการอภิปรายและการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคม พร้อมทั้งหาข้อเสนอแนะและแนวทางในการปฏิรูปสังคม โดยอาศัยเนื้อหาความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นวิธีการในการแก้ปัญหาดังกล่าว¹⁶² ดังนั้นจึงใช้ทฤษฎีและการปฏิบัติควบคู่กันไป ในกรณีที่การปฏิบัติจริงกระทำไม่ได้ก็จะใช้บทบาทสมมติ (Role play) แทน แต่เป้าหมายปลายทางจะต้องคำนึงถึงการนำความรู้ไปใช้ให้ทั่ว¹⁶³

¹⁵⁹ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 64.

¹⁶⁰ Arthur K. Ellis., et al. The Foundation of Education, P. 93.

¹⁶¹ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 64.

¹⁶² Arthur K. Ellis., et al. The Foundation of Education, p. 93.

¹⁶³ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 93.

การจัดการการสอนจะเป็นแบบยืดหยุ่น (Flexible Schedule) เพื่อสะดวกและเหมาะสมกับช่วงเวลา เนื้อหาที่ศึกษากันคว่ำ และการอภิปราย การประเมินผลก็จะวัดทั้งทางการเรียน ในวิชาความรู้ ทศนคติทางสังคม และ พัฒนาการของผู้เรียน¹⁶⁴

5. ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

ความเป็นมา

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเป็นขบวนการทางความคิดแบบใหม่ ของปรัชญา ซอเรน คีร์เคอร์การ์ด (Soren Kierkegard 1813-1855) เป็นนักปรัชญาชาวเดนมาร์ก ซึ่งได้รับการยกย่องในปัจจุบันว่า เป็นผู้ให้กำเนิด ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเป็นคนแรก และได้เสนอความคิดว่า ปรัชญาเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละคน ดังนั้นทุกคนจึงควรสร้างปรัชญาของตนเองจากประสบการณ์ที่ไม่มีความจริงนิรันดรให้ยึดเหนี่ยวเป็นสรณะตายตัว¹⁶⁵ เมื่อคีร์เคอร์การ์ด ลีนชีวิตลงก็ได้มีผู้แปลหนังสือของเขาออกเป็นภาษาเยอรมัน และภาษาอังกฤษ (1935) แนวความคิดของเขาจึงเป็นที่รู้จักกันทั่วไป¹⁶⁶ ต่อมาไคมีนักปรัชญาการศึกษาที่ได้พยายามจัดระบบของลัทธินี้ให้ดียิ่งขึ้น คือ จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller) และ แวน คลีฟ มอร์ริส (Van Cleve Morris) ตัวอย่างการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมที่ยังคงจัดอยู่จนถึงปัจจุบัน เช่น โรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์ (Summerhill) ของ เอ เอส เนลล์ (A.S. Neill) ในประเทศอังกฤษ และโรงเรียนหมู่บ้านเด็กในจังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

¹⁶⁴ ฐิติพงษ์ ชรรฆมานุสรณ์, พื้นฐานการศึกษา (ศึกษา 1:1), หน้า 81.

¹⁶⁵ กิรติ บุญเจือ, ปรัชญาลัทธิตถิภาวนิยม (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2522), หน้า 14.

¹⁶⁶ Van Cleve Morris, "An Overview: Existentialism and Education," in Selected Reading in the Philosophy of Education, Yoe Park, ed., 2 nd, ed., (New York: Macmillan, 1963), p. 539.

แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาอัตถิภาวนิยมมีรากฐานมาจากความวุ่นวายในสังคม คือ สงคราม ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่างไปได้อย่างรวดเร็ว เพราะเหตุนี้ เรื่องของอนาคตจึงไม่อยู่ในความสนใจของนักปรัชญาสาขานี้ เพราะอนาคตเป็น สิ่งที่ไม่ไม่มีใครสามารถคาดการณ์ได้ พวกที่เชื่อในลัทธิปรัชญาที่หันมาเน้นการมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันมากกว่าอนาคต โดยการปรับตัวให้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขสามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้ และกล้าที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด และยอมรับผิดชอบในสิ่งที่ ตนใดห่าลงไป ปรัชญาสาขาที่เน้นความสำคัญของบุคคลแต่ละคน และการดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบันมากกว่าสังคม¹⁶⁷

คำว่าอัตถิภาวะ คือ Existence หมายถึง ความมีอยู่ การเป็นอยู่¹⁶⁸ ลัทธิที่มีความสนใจเกี่ยวกับโลกแห่งการดำรงอยู่ได้ของชีวิต (A World of Existing) มากกว่าธรรมชาติของโลกหรือจักรวาล เน้นการคงอยู่หรือการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์เท่านั้น เห็นความสำคัญของมนุษย์แต่ละคนในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล (Individual) ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของแต่ละคน องค์ประกอบที่เป็นส่วนสำคัญของความเป็นปัจเจกบุคคลมี 3 ประการ คือ ความมีเสรีภาพ การตัดสินใจ และ การรับผิดชอบต่อการกระทำ¹⁶⁹

¹⁶⁷ รูจีพงษ์ ชรรฆานุสรณ์, พื้นฐานการศึกษา (ศึกษา 111), หน้า 81.

¹⁶⁸ บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 237.

¹⁶⁹ ศักดา ปรารงค์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษาระดับพื้นฐาน, หน้า

แนวคิดทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม ได้กำหนดจุดมุ่งหมายการศึกษาไว้

ดังนี้

1. มุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้มีวินัยในตัวเอง (Self Discipline)¹⁷⁰
2. ช่วยให้ผู้เรียนได้รู้ถึงความสามารถและจุดอ่อนของตนและพัฒนาความสามารถของตนให้บรรลุศักยภาพสูงสุด¹⁷¹
3. ให้ผู้เรียนมีอิสระเลือกสรรคุณธรรม ค่านิยมได้อย่างเสรี รู้จักและรับผิดชอบต่อตัวเองต่อชุมชนทั้งปวงที่ตนเองมีอยู่¹⁷²

องค์ประกอบการศึกษา

1) หลักสูตร

ปรัชญาอัตถิภาวนิยมมีความเห็นว่าหลักสูตรควรเป็นหลักสูตรของกิจกรรมจริง ๆ นักเรียนมีอิสระเต็มที่ที่จะเรียนคนเดียวหรือเรียนเป็นกลุ่ม¹⁷³ ทั้งนี้รายวิชาที่ปรัชญาอัตถิภาวนิยมเห็นว่าจะช่วยผู้เรียนหลุดพ้นจากการเป็นหุ่นยนต์ คือ สาขาวิชามนุษยศาสตร์ (Humanities) ได้แก่ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ปรัชญา

¹⁷⁰ James A. Johnson, "Philosophical Bases of Education," in Introduction of the Foundations of American Education (Boston: Allyn and Bacon, 1969), p. 335 - 343.

¹⁷¹ Oliver S.I. Kenberry, American Education Foundation: An Introduction, p. 220.

¹⁷² ไพฑูรย์ สีนาร์ตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 60

¹⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 60.

กิจกรรม ศิลปะ เป็นต้น ซึ่งอภิปทานิยมเชื่อว่าวิชาเหล่านี้จะช่วยฝึกฝนด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) อารมณ์ (Emotion) และศีลธรรมจรรยา (Morals)¹⁷⁴ อย่างไรก็ตามหลักสูตรอภิปทานิยมที่แท้จริงจะต้องไม่เสนอวิชาเรียนให้กับผู้เรียน แต่ต้องมีวิชาต่าง ๆ พร้อมให้ผู้เรียนเลือก เพราะวิชาเรียนนั้นเป็นเพียงเครื่องมือให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง¹⁷⁵

2) ผู้สอน

ครูเป็นผู้สนับสนุนให้ผู้เรียนระบายความรู้สึกภายในของตนออกมาให้มากที่สุด และทำสิ่งที่ตัวเองเลือกเอง เพื่อที่จะสร้างลักษณะที่เป็นแก่นของตนเอง ครูจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเห็นว่าเขาเป็นผู้รับผิดชอบอนาคตของตัวเขาเอง เขามีเสรีภาพในการเลือกบุคคลิกของตัวเอง ฉะนั้นภายหลังจากจะมาโทษคนอื่นไม่ได้.... ถึงแม้ว่าปรัชญาการศึกษาอภิปทานิยม จะให้ความสำคัญต่อการเลือกเป็นอย่างมาก แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้เรียนจะถูกทอดทิ้งให้เลือกทุกอย่างด้วยตนเอง โดยครูไม่กล้าเข้าไปยุ่งเกี่ยวเลย ในการสอนทุกครั้ง ครูจะต้องเสนอทัศนคติในแง่ต่าง ๆ จากแง่มุมต่าง ๆ ให้มากที่สุด และเน้นให้ผู้เรียนรู้ว่าความคิดต่าง ๆ นั้น ยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด วันพรุ่งนี้อาจมีคนเสนอความคิดที่ดีกว่าวันนี้ก็ได้ ในหลายความคิดที่ครูนำมาเสนอนั้น ถ้าปล่อยให้ผู้เรียนซึ่งยังอ่อนประสบการณ์เลือกเอาเองโดยครูไม่แสดงความคิดเห็นเลยก็ไม่ถูกต้องนัก เพราะฉะนั้น ครูจะต้องให้ผู้เรียนรู้จักยืนของครูภายหลังจากที่ได้มีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่แล้ว ส่วนผู้เรียนจะเห็นด้วยกับทัศนคติของครูหรือไม่ก็ไม่เป็นสิ่งสำคัญ ครูจะต้อง

¹⁷⁴ กิติมา ปรีทีคิลก, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1, หน้า 74.

¹⁷⁵ A.S. Neill, Summerhill: A Radical Approach to Child Rearing (New York: Hart Publishing Co., 1960), pp. 3 - 12.

อ้างอิงใน ศักดา ประจักษ์ประพานพร, ปรัชญาการศึกษามัธยมศึกษา, หน้า 144-145.

เป็นผู้จริงในเวลาที่คุณสอน และที่สำคัญคือข้อสำคัญและมีความจริงใจต่อผู้เรียน ถ้าครูมีคุณสมบัติดังนี้ บรรยากาศในการเรียนรู้ก็จะดีมาก ทั้งครูและผู้เรียนจริงใจต่อกัน¹⁷⁶

3) ผู้เรียน

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมมีความเชื่อว่ามนุษย์คือแบบแผนรู้สึกตัวเองตลอดเวลา เขาไม่ใช่ใครหน้าหรือขยะหรือออกไม ไม่มีอะไรมีอยู่ก่อน แบบแผนอันนี้ไม่มีอะไรในสวรรค์ มนุษย์จะต้องเป็นสิ่งที่เขาเองวาดให้เป็น¹⁷⁷ ดังนั้น นักเรียนจึงเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในโรงเรียน นักเรียนมีสิทธิและอำนาจเต็มในการเลือกสิ่งที่คุณเห็นว่า ควรนำมาเรียน ครูมีหน้าที่เพียงเป็นคนกระตุ้นหรือเร้าให้นักเรียนรู้จักตนเอง ให้สามารถหยิบยกความถนัด และความสามารถเฉพาะตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ให้ไต่มากที่สุด¹⁷⁸ แต่ทั้งนี้จำเป็นจะต้องมีวินัยในตนเอง และรับผิดชอบต่อการกระทำและผลที่จะเกิดขึ้น¹⁷⁹ เหตุผลสำคัญที่ผู้เรียนต้องมาโรงเรียนก็เพื่อค้นหาว่าตนเองคือใคร เกิดมาเพื่ออะไร ตนเองมีคืออะไร ทั้งนี้

¹⁷⁶ ศักดา ปรารักษ์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษาระดับพื้นฐาน, หน้า 146 - 147.

¹⁷⁷ Sartre, J - P. "Existentialism is a Humanism" in Jones, W.T. ed., Approaches to Ethics (New York: Mc.Graw - Hill, 1969), .521 อ้างถึงใน วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญาทั่วไป (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2520), หน้า 148.

¹⁷⁸ บุญเชิด รัตนันท์ และ วสันต์ จันทรวงศา, พื้นฐานการศึกษา (กศ.111) (กรุงเทพมหานคร. สุทธิสารการพิมพ์, 2520), หน้า 42.

¹⁷⁹ Edwar J. Power, Philosophy of Education (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice - Hall, 1982), p. 145.

เพื่อมอบสิ่งที่ดีที่สุดที่ตนมีอยู่ให้แก่โลก¹⁸⁰

4) โรงเรียน

โรงเรียนในปรัชญาการศึกษาอรรถิถาวนิยมีบทบาทและหน้าที่พอสมควรได้ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง และจุดมุ่งหมายของชีวิต¹⁸¹
2. สนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนมีพัฒนาการในด้านการเป็นตัวของตัวเอง มีโอกาสเลือกและรู้จักเลือกโดยอิสระ (Free Choice)¹⁸²
3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนใดเลือกแนวทางจริยธรรมของตนเอง (Moral Choice)¹⁸³
4. จัดสภาพแวดล้อมหลาย ๆ แบบ เพื่อให้เด็กได้เลือกในสิ่งที่ตนเห็นว่าดีที่สุด¹⁸⁴ รวมทั้งบรรยากาศโดยทั่วไปภายในโรงเรียนก็ควรมีเสรีภาพทั้งในและนอกห้องเรียนด้วย

¹⁸⁰ ศุภร ศรีแสน, ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา, หน้า 86.

¹⁸¹ Van Cleve Morris, Philosophy and the American School (Boston: Houghton Mifflin Co., 1961), p.395 อ้างถึงใน ศักดา ปรารักษ์ ประทานพร, ปรัชญาการศึกษามับพื้นฐาน, หน้า 144.

¹⁸² James A. Johnson, "Philosophical Bases of Education," in Introduction to the Foundation of American Education, pp. 335 - 343.

¹⁸³ Ibid, pp. 235 - 343.

¹⁸⁴ บรรจง จันทรสา, ปรัชญากับการศึกษา, หน้า 94 - 95.

กระบวนการเรียนการสอน

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเชื่อในหลักของประชาธิปไตยมาก ผู้สอนและผู้เรียนมีสิทธิเท่ากัน ผู้เรียนเป็นผู้เริ่มต้นเรียนเองไม่มีการบังคับหรือชักจูงไปในแนวทางใด ทุกคนมีอิสระที่จะกำหนดจุดมุ่งหมายและวางแผนการเรียนของเขาเอง ดังนั้นในกระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดนี้จึงมีลักษณะดังนี้

1. วิธีสอนมีลักษณะส่งเสริมเอกัตบุคคล¹⁸⁵
2. ให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนแต่ละคนในการตัดสินใจในการคิดสร้างสรรค์และถือว่าความต้องการในปัจจุบันของผู้เรียนต้องมาก่อนความต้องการในอนาคต¹⁸⁶
3. ผู้เรียนต้องเรียนรู้จากภายในไปสู่ภายนอก (Learn from the inside - out)¹⁸⁷ หมายถึงผู้เรียนต้องเข้าใจในวิชาที่จะเรียนอย่างชัดเจน สามารถบอกได้ว่าตนมีความรู้สึกอย่างไรต่อสิ่งที่ตนเรียนรู้นั้น
4. การเรียนการสอน เป็นไปในลักษณะที่จะเป็นการกระตุ้นให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง มากที่สุด¹⁸⁸

187

G. Max Wingo, Philosophies of Education Foundation:

An Introduction, pp. 336-337.

186

Oliver S.I. Kenberry, American Education Foundation:

An Introduction (Columbus, Ohio : Bell and Howell Company, 1974, p. 220.

187

Van Cleve Morris, Philosophy and the American School

(Boston: Houghton Mifflin, 1961), p. 392.

188

บรรจง จันทรสฯ, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 251 - 252.

6. พุทธปรัชญาการศึกษา (Buddhism)

ความเป็นมา

พุทธปรัชญานั้นเป็นปรัชญาเกี่ยวกับมนุษย์หรือชีวิตของมนุษย์ และ
ก็แสดงนัย ให้เห็นอีกอย่างหนึ่งว่า หลักการต่าง ๆ ของพุทธธรรมอยู่ในวิสัยที่จะรู้ตาม
ปฏิบัติตามและบรรลุได้ พุทธปรัชญาเริ่มต้นด้วยตัวมนุษย์ในชาตินี้และปัจจุบันนี้ พุทธปรัชญา
พิจารณาธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ และชี้ให้เห็นว่ามนุษย์จะคิดและปฏิบัติใดถูกต้องก็ต่อเมื่อ
เรารู้จักตนเองทั้งกายและจิตตามความเป็นจริง การรู้แบบนี้ก็หมายความว่า เขาได้มี
ประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาชีวิตได้ด้วยการอาศัยความรู้อันถูกต้อง¹⁸⁹ ดังนั้นลัทธิ
ปรัชญานี้ถือว่าการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าคือบ่อเกิดของพุทธปรัชญา¹⁹⁰

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เป็นบุคคลแรกที่ได้เสนอแนว
คิดในการนำพุทธปรัชญามาคิดแปลงเป็นปรัชญาการศึกษาไทย เมื่อ พ.ศ. 2510 โดย
ท่านได้เสนอขอเขียนใน "พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่"¹⁹¹ และใน พ.ศ. 2512
ท่านได้เสนอในที่ประชุมทางวิชาการของกรมสามัญครั้งที่ 3 อันเป็นผลให้เริ่มมี
นักการศึกษาและนักปรัชญาหลายท่านให้ความสนใจและสนับสนุนในแนวคิดดังกล่าว จน
กระทั่งในปี พ.ศ. 2524 คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ
เฉพาะกิจเพื่อดำเนินงานโครงการศึกษาเพื่อเสนอหลักวิชาการตามแนวพุทธศาสตร์ โดย
มีศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไล เป็นประธานอำนวยการ และมีศาสตราจารย์ ดร.
สาโรช บัวศรี เป็นประธานอนุกรรมการฝ่ายศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ซึ่งได้พิมพ์
เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2526 ปัจจุบันได้มีงานเขียนเกี่ยวกับพุทธปรัชญาการศึกษาจากนัก

¹⁸⁹ วิจิตร เกตุวิสิษฐ์, "ปรัชญาการศึกษาของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท",
หน้า 37.

¹⁹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

¹⁹¹ สาโรช บัวศรี, พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่ พิมพ์ครั้งที่ 3 (พระนคร:
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513), หน้า 4 - 40.

การศึกษามากขึ้น ได้แก่ จำนวนคําทองประเสริฐ สุมน อมรวิวัฒน์ สัจวร พรหมเสน
แสง จันทรงาม จิตรกร ตั้งเกษมสุข พระพุทธทาสภิกขุ พระราชวรมุนี พันโท-
ประสาร ทองภักดี และวิจิตร เกศววิสิษฐ์ เป็นต้น

แนวคิดพื้นฐาน

เป็นที่น่าสังเกตว่าพุทธปรัชญาน่าจะมีแนวโน้มเป็นจิตนิยมมาก ทั้งนี้เพราะ
การศึกษาในทัศนะของพุทธปรัชญา เน้นไปที่จิตมากที่สุด แต่พุทธปรัชญาไม่ได้ยอมรับอย่าง
จิตนิยมตะวันตกว่ามีโลกของแบบหรือมีสิ่งที่เป็นอสสาร เป็นหลักของสิ่งต่าง ๆ อยู่เบื้อง
หลังปรากฏการณ์ ซึ่งอาจเรียกว่าพระเจ้า หรือ อตฺตาสมบุรณ ความรู้อันประเสริฐที่
มนุษย์ได้รับในทัศนะของพุทธปรัชญา เป็นความรู้ที่กำจัดทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง¹⁹²

คำว่า "พุทธปรัชญา" แปลว่าปัญญาหรือความรู้แจ้งของผูรู ความรู้แจ้งในที่นี้
คือความรู้แจ้งในความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งที่เป็นรูปแบบ และนามธรรม ความรู้
แจ้งนี้เกิดจากการฝึกฝน เลาเรียน จำแนก และคิดค้นควยเหตุผลตามที่เป็นจริง จน
กระทั่งได้พบกับความเป็นจริงหรือสัจจธรรมด้วยตนเอง¹⁹³ ดังนั้นพุทธปรัชญาจึงถือเอา
ตัวบุคคลเป็นจุดศูนย์กลาง จะต้องเป็นการเรียนรู้ด้วยตัวเอง จึงจะเป็นการศึกษาที่ถูก
ต้องอย่างแท้จริง¹⁹⁴

แนวคิดทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษาของพุทธปรัชญาการศึกษานี้ได้มีนักการศึกษา
ได้กล่าวถึงไว้หลายท่าน เช่น

¹⁹²วิจิตร เกศววิสิษฐ์, "ปรัชญาการศึกษาของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท",
หน้า 24.

¹⁹³จิตรกร ตั้งเกษมสุข, พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาของไทย,
หน้า 76.

¹⁹⁴สัจวร พรหมเสน, "ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์" ศึกษาศาสตร์
ตามแนวพุทธศาสตร์ ภาคที่ 1 ปรัชญาการศึกษา. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กราฟิก
อาร์ต, 2526), หน้า 20 - 21.

พระราชวรมุนี ได้ให้จุดมุ่งหมายการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาไว้ว่า คือการทำชีวิตให้เข้าถึงอิสรภาพ เพื่อให้หลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของปัจจัยแวดล้อมภายนอก และมีความเป็นตัวของตัวเอง¹⁹⁵

พระพุทธทาส กล่าวไว้ว่า "การศึกษานี้เพื่อมนุษย์จะได้มีโอกาสได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ โดยการทำลายเสียซึ่งสัญชาติญาณอย่างสัตว์ และมีการประพฤติกระทำอย่างมนุษย์ที่มีใจสูงโดยสมบูรณ์"¹⁹⁶ นั่นคือการทำลายความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบรรลุบรมธรรม และการที่จะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีใจสูงโดยสมบูรณ์ก็ต้องเป็นผู้มีจิตใจสว่าง สงบ มั่นคง และ ว่องไวต่อการทำงาน ซึ่งจุดมุ่งหมายการศึกษาที่พระพุทธทาส ได้เสนอไว้สรุปได้ 3 ประการคือ¹⁹⁷

- 1) เพื่อค้ำทุกข์ทั้งปวงให้หมดสิ้น ทุกข์ในที่นี้หมายถึงทุกข์ที่เกิดจากกิเลส อันเป็นเหตุให้เราสูญเสียความเป็นมนุษย์
- 2) เพื่อส่งเสริมศีลธรรมทุกชั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของมนุษย์คือสร้าง ความถูกต้องเพื่อความก้าวหน้าทั้งทางวัตถุและจิตใจ
- 3) เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม เพราะมนุษย์ไม่ได้เป็นคนเดียว แต่อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วย มนุษย์จึงต้องขจัดความเห็นแก่ตัวและร่วมมือกันเสริมสร้างสันติสุขในชุมชนให้แก่โลก

¹⁹⁵ พระราชวรมุนี, "ปรัชญาการศึกษาไทย: ทางเลือกที่ไม่มีทางเลี้ยว" วารสารศึกษาศาสตร์ 1 (มหาวิทยาลัยศิลปากร, กุมภาพันธ์ 2518): 12 - 20.

¹⁹⁶ พุทธทาสภิกขุ, บรมธรรม ภาคต้น (กรุงเทพมหานคร:ธรรมทานมูลนิธิ, 2518), หน้า 121

¹⁹⁷ คุรุรายละเอียดได้จาก พุทธทาสภิกขุ, การศึกษาคืออะไร? (กรุงเทพมหานคร:ธรรมบูชา, 2512)

จิตรกร ตั้งเกษมสุข กล่าวว่า จุดมุ่งหมายการศึกษาคือการบรรลุสภาวะที่ปราศจากทุกข์หรือการพ้นทุกข์นั่นเอง¹⁹⁸

วิจิตร เกกวิสิษฐ์ อธิบายว่าจุดมุ่งหมายการศึกษาของพุทธปรัชญา ก็เพื่อประโยชน์และความสุข¹⁹⁹ ที่หลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิง หรือการมีเสรีภาพอันสมบูรณ์ของชีวิต (Freedom)²⁰⁰

ดังนั้นจากจุดมุ่งหมายการศึกษาของพุทธปรัชญาตามที่นักการศึกษาได้อธิบายไว้ สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายการศึกษาของลัทธินี้ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีความรู้ ภูมิปัญญา ชีวิตจิตใจ ทั้งตนเองได้ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข รู้จักการวิเคราะห์แก้ไข ปรับปรุงฝึกฝนตนเอง และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

องค์ประกอบของการศึกษา

1) หลักสูตร

หลักสูตรตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษานี้จัดตามความเชื่อเบื้องต้นที่ว่า การศึกษามุ่งผลิตคนที่มีความประเสริฐทั้งทางโลกและทางธรรม โดยใช้สติปัญญาในการแสวงหาสัจธรรมตลอดจนวิธีแก้ปัญหา เพื่อให้ควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอก และภายในจิตใจได้ ดังนั้นเนื้อหาวิชาควรประกอบด้วยวิชาที่ว่าด้วยความรู้ความสามารถ ทักษะคติ และทักษะสำหรับไปพัฒนาวัฒนธรรม หรือเนื้อหาที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ และวิชาที่จำเป็นต่อการพัฒนาจิตใจ²⁰¹ ด้วยเหตุนี้ หลักสูตรจึงแบ่งออกเป็นสองฝ่ายคือ ฝ่ายศาสนา และ

¹⁹⁸ จิตรกร ตั้งเกษมสุข, พุทธปรัชญา กับ ปรัชญาการศึกษาของไทย, หน้า 91.

¹⁹⁹ วิจิตร เกกวิสิษฐ์, "ปรัชญาการศึกษาของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท," หน้า 132.

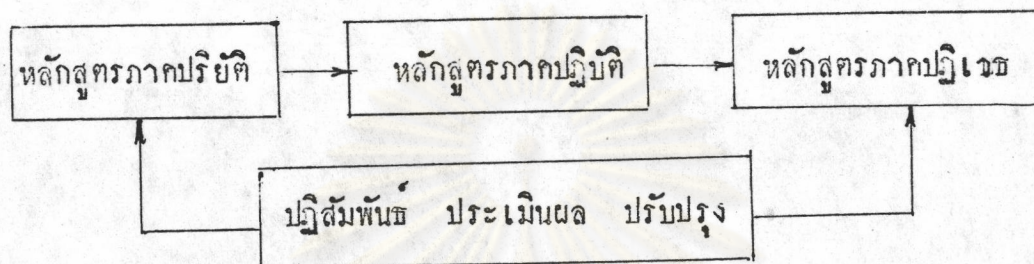
²⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 150

²⁰¹ วีรยุทธ วิเชียรโชติ และนวลใหญ่ วิเชียรโชติ. "หลักสูตรเพื่อพัฒนาลัทธิและวัฒนธรรมตามแนวพุทธศาสตร์" ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ภาคที่ 8 การพัฒนาหลักสูตร (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กราฟิกอาร์ต, 2526), หน้า 51.

ฝ่ายชาวบ้าน หมายถึงว่า นอกจากจะแสดงถึงความแตกต่างในเรื่องการจัดหลักสูตรแล้วยังมีนัยบ่งถึงหน้าที่ในการจัดการศึกษาที่แตกต่างกันอีกด้วย คือ ฝ่ายอนาคาริกวิชิปปะ เป็นหน้าที่ของฝ่ายศาสนา ส่วน อากการวิชิปปะ เป็นหน้าที่ของรัฐ²⁰²

หลักสูตรตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษามี 3 ภาค ดังนี้²⁰³

ภาคปริยัติ คือ ภาคทฤษฎี และเหตุปัจจัยของหลักสูตรทั้งหมด

ภาคปฏิบัติ คือ ภาคลงมือประพฤติปฏิบัติ เน้นการเรียนการสอนด้วยการปฏิบัติจริง

ภาคปฏิเวธ คือ ภาคที่เป็นผลลัพธ์ ซึ่งบรรจุเป้าหมายของหลักสูตรในระดับต่าง ๆ ซึ่งรวมการประเมินผลด้วย

ดังนั้นหลักสูตรตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษา ก็เพื่อส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการที่เหมาะสมกับชีวิต ที่เน้นความรู้และจริยธรรมที่ปรับปรุงให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพชีวิตในปัจจุบัน และการทำมาหาเลี้ยงชีพ กลุ่มวิชาที่ควรสนับสนุนได้แก่ ศิลปะ จริยศึกษา พลศึกษา เป็นต้น

²⁰² วิจิตร เกศวิสิษฐ์, "ปรัชญาการศึกษาของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท," หน้า 153.

²⁰³ วิรุฒ วิเชียรโชติ "ปรัชญาการศึกษาระบบอารยนิยมตามแนวพุทธศาสตร์" ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ภาคที่ 1 ปรัชญาการศึกษา, หน้า 35.

2) ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ถือว่า ครูมีความสำคัญยิ่งสำหรับศิษย์ กล่าวคือ นอกจากครูจะเป็น "สัปตทายก" หรือ ผู้ถ่ายทอดศิลปวิทยาให้แก่ศิษย์แล้ว ครูยังต้องเป็น "กัลยาณมิตร" ของศิษย์อีกด้วย²⁰⁴

กัลยาณมิตร ประกอบด้วยคุณสมบัติ 7 ประการ ดังนี้คือ²⁰⁵

- 1) บีโย - น่ารักในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไปตาม
- 2) ครู - นำเคารพในฐานะประพฤตินิยมคุณงามความดี ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจที่พึงได้ และปลอดภัย
- 3) ภาวนีโย - นายกอง คอยเอาอย่างในฐานะทรงคุณ คือความรู้ และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรม และปรับปรุงตนเองเสมอ
- 4) อุตตะ - รู้จักพูด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรจะทำอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี
- 5) วจนกุชโฆ - ออกทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามทุกอย่างอยู่เสมอ ออกทน สั่งได้ไม่เบื้อ
- 6) คมฺภีรญฺจ กถํ กตุตฺตา - กล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งได้
- 7) โน จฏฐาเน นีโยชเย - ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหลหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อม

ผู้สอนที่ดีตามหลักพุทธปรัชญาการศึกษาควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้²⁰⁶

²⁰⁴ จิตรกร ตั้งเกษมสุข, พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาของไทย, หน้า 119 - 120.

²⁰⁵ พระราชวรมณี, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2518), หน้า 170.

²⁰⁶ แสง จันทร์งาม, วิธีสอนของพระพุทธเจ้า, หน้า 24 - 25.

1. มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิตใจ การสอนนั้นมุ่งให้ผู้เรียนพ้นจากความทุกข์ ไม่หวังผลสิ่งใดตอบแทน ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้เรียน
2. ไม่ถือตัวไม่หยิ่งยะโส ไม่ถือยศถือศักดิ์
3. มีความอดทน ใจเย็น
4. มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่หน้า ไม่เข้าข้างผู้เรียนบางคน หรือชอบผู้เรียนบางคน
5. มีความรอบคอบ พิจารณาถี่ถ้วน ไม่ตัดสินใจอย่างหุนหันพลันแล่น
6. มีความประพฤติกฎการพบปะ เป็นแบบอย่างที่ดีของความประพฤติ ครูจะต้องเป็นผู้แนะ และผู้นำ จะต้องปฏิบัติในสิ่งที่ตนสอน
7. รู้จักระคับสติปัญญาของผู้เรียน และปรับปรุงวิธีการสอนของตนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน หรือแต่ละกลุ่ม

หน้าที่ของผู้สอนตามหลักพุทธปรัชญาการศึกษา มีดังนี้คือ²⁰⁷

1. ฝึกฝนและแนะนำศิษย์ให้เป็นคนดี
2. สอนให้ศิษย์เข้าใจแจ่มแจ้ง
3. สอนศิลปวิทยาให้ศิษย์โดยสิ้นเชิง
4. ยกย่องศิษย์ให้ปรากฏในหมู่คณะ
5. ควบคุมครองและเป็นพี่เลี้ยงของศิษย์

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้สอนตามแนวคิดพุทธปรัชญาการศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี สอนดี มีคุณธรรม บุคลิกภาพดี เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการแนะแนว และเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับสติปัญญาของผู้เรียน เป็นผู้ผู้นำในการค้นหาหาความรู้ การพัฒนาจิตใจ ตลอดจนการดูแลความดีชั่วของศิษย์ ด้วยความปรารถนาดี

²⁰⁷ จิตรกร ตั้งเกษมสุข, พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย, หน้า 126 - 127 อ้างถึงใน ศีลาลงกรณ์ เรื่อง "ทัศนคติ" ที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำถึงหน้าที่ของครู ในการสงเคราะห์ศิษย์ 5 ประการ

3) ผู้เรียน

บทบาทของผู้เรียนตามแนวคิดของลัทธิพุทธปรัชญาการศึกษาสรุปได้คือ ผู้เรียนต้องเป็นตัวของตัวเองในการที่จะเชื่อในความรู้ที่ตนรู้อย่างหลายเผยแพร่ไว้ นั่นคือ จะต้องเป็นผู้ที่มีความละเอียดลึกซึ้งในการศึกษาคนควาต่าง ๆ อย่างถึงแก่น เป็นผู้มีความวิญญูญาณแห่งการเป็นนักวิจัย ต้องเป็นผู้ที่ยินดีรับฟังคำสอน คำแนะนำ เป็นคนใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักใช้วิจารณญาณ พิจารณาเสียก่อนจะเห็น ต้องแสวงหาตนเองแล้วจึงจะยอม เชื่อถือ ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ถึงพร้อมด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา และเป็นผู้ที่พร้อมจะทำประโยชน์เพื่อสังคม โดยปราศจากความเห็นแก่ตัว²⁰⁸

คุณสมบัติของผู้เรียนที่ดีในการบำรุงครูอาจารย์ กล่าวไว้ ดังนี้²⁰⁹

- 1) ลูกศิษย์ หรือให้ความเคารพยกย่องครู
- 2) เขาไปหา (เพื่อบำรุง คอยรับใช้ปรึกษา ชักถาม และรับคำแนะนำเป็นต้น)
- 3) ใฝ่ใจเรียน (คือมีใจรัก เรียนด้วยศรัทธา และรู้จักฟังให้เกิดปัญญา)
- 4) ประณินบัติครู
- 5) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ (คือ เอาจริงเอาจัง ถือเป็นกิจสำคัญ)

ดังนั้นผู้เรียนตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาสามารถฝึกฝนตนเองจนสมบูรณ์แล้วจะมีคุณธรรมของสัตบุรุษ 7 ประการ คือ

²⁰⁸ จิตรกร คังเกษมสุข, พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย, หน้า 129-133.

²⁰⁹ วุจิตร เกทวิสิษฐ์, "ปรัชญาการศึกษาของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท" หน้า 150 อ้างถึงในศีกาโลวาทสุตตร

- 1) เป็นผู้รู้จักเหตุ คือ ผู้ว่าผลที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมันเกิดขึ้นจากอะไร
- 2) เป็นผู้รู้จักผล คือ รู้ว่าเหตุที่เป็นอยู่ทุกวันนี้จะเกิดผลภายหน้าอย่างไร
- 3) เป็นผู้รู้จักตนว่ามีฐานะอย่างไร ควรจะประพฤติวางตัวให้เหมาะสมกับสถานะของตน
- 4) เป็นผู้รู้จักประมาณ จะทำการอะไรก็ไม่โลภจนเกินประมาณ ทำให้กิจการล้มละลาย
- 5) รู้จักกาล ว่าในกาลนั้นควรพูดอย่างนั้น ควรประพฤติอย่างนั้น
- 6) รู้จักประชุมชน รู้จักประชุมชนว่าที่อย่างนั้นควรปฏิบัติอย่างนั้นให้เหมาะสมกับระเบียบมารยาทในที่ประชุม
- 7) เป็นผู้รู้จักบุคคล รู้จักว่าบุคคลนั้นควรคบเป็นบัณฑิต บุคคลนั้นเป็นพาลคบแล้วจะเป็นภัย²¹⁰

อาจสรุปได้ว่าผู้เรียนตามลัทธิพุทธปรัชญาการศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียร ใฝ่ใจเรียน มีระเบียบ มีคุณธรรม รู้จักแสวงหาเหตุผล รู้จักใช้วิจารณญาณในการพิจารณาแก้ปัญหาชีวิต อย่างมีเหตุผลและคุณธรรม ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

4) โรงเรียน

โรงเรียนเป็นสถานที่ที่พัฒนาความเจริญทางร่างกายและจิตใจ และสร้างแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน โรงเรียนมีหน้าที่ผลิตผู้เรียนที่ฝึกอบรมตนเองดี สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้นโรงเรียนตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ ควรจัดสภาพสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในการเรียนมีลักษณะ

²¹⁰ หลวงประดิษฐาโยควิบูลย์, "แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาไทยทางพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท" แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาไทย เล่ม 1 แนวคิดทางพุทธศาสนา (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521), หน้า 22.

ดังนี้²¹¹

1. มีความสงบ ไม่ไขว้เขวขุ่นงันกับห้ามักเรียนพูด แต่เน้นที่การสำรวจ กายวาจา ฝึกหัดให้รู้ตัวเสมอว่าตนกำลังทำอะไร ทิศอะไร การสนทนาซักถาม ปรีक्षा หรืออย่างสำรวจตน
2. จัดห้องเรียนให้ใกล้ชิดธรรมชาติ สามารถนำธรรมชาติเข้าสู่ชั้นเรียนและนำนักเรียนไปสู่สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งให้เห็นความจำเป็นที่จะสงวนรักษาความเป็นธรรมชาติไว้ในด้านความสวยงามและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต
3. ความแปลกใหม่ เปลี่ยนแปลงไม่จำเจ เช่นการจัดห้องเรียนตามลักษณะวิชาที่เรียน เปลี่ยนกลุ่มนักเรียน เปลี่ยนรูปแบบการจัดที่นั่งเรียน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ไม่เบื่อหน่าย
4. สะอาดมีระเบียบและเรียบง่าย เป็นการฝึกลักษณะนิสัยให้แก่ผู้เรียน โรงเรียน ไม่จำเป็นต้องหรูหรา ราคาแพง ทรัพย์ที่อาจจะราคาถูกแต่เป็นห้องเรียนที่ดี สะอาด เรียบร้อยอยู่เสมอ

กระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดพิพทชปรัชญาการศึกษา ถือว่าเป็นกระบวนการแก้ปัญหาเพื่อทำลายอวิชชา และค้นหา พร้อมกับเสริมสร้างปัญญา ฉันทะ และกรุณา²¹² ด้วยการเน้นการพัฒนาสติและปัญญาให้ผู้เรียนมีความคิดในเชิงวิเคราะห์ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และมีวิจาร์ณญาณในการคิด พิจารณาเพื่อนำไปควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอกในรูปของการประยุกต์และควบคุมสิ่งแวดล้อมภายในหรือจิตใจในรูปของ

²¹¹ สุมน อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ที่ธรรมสาร, 2528), หน้า 80.

²¹² พระราชวรมุนี, ปรัชญาการศึกษาของไทย, หน้า 33.

การประยุกต์และควบคุมสิ่งแวดล้อมภายในหรือจิตใจในรูปของศาสนธรรม²¹³ ส่วนที่สำคัญ คือการจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจที่เหมาะสมให้กับผู้เรียน และใช้วิธีการสอนโดยสร้างศรัทธาที่จะเรียนรู้²¹⁴

บุทวิธีในการจัดกระบวนการเรียนการสอนของลัทธิพุทธปรัชญาการศึกษา มีดังนี้คือ²¹⁵

- 1) รู้จักบุคคลที่จะสอน
- 2) เลือกเนื้อหาและวิธีการสอนให้เหมาะกับผู้เรียน
- 3) สอนจากรปธรรมไปหานามธรรม
- 4) สอนจากสิ่งที่เห็นง่ายไปยังสิ่งที่เห็นได้ยาก
- 5) สอนจากสิ่งที่รู้ไปยังสิ่งที่ยังไม่รู้
- 6) สอนด้วยวิธีเปรียบเทียบ
- 7) สอนด้วยอุปกรณ์การสอน
  - ก. ใช้เหตุการณ์ปัจจุบันหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้าเป็นอุปกรณ์
  - ข. ใช้ภาพนิมิตร์เหมือนฉายภาพยนตร์
  - ค. ใช้วิธีทดลองให้ใคร่ประสบการณ์ด้วยตนเอง
8. สอนด้วยการทำตัวอย่างให้ดู
- 9) สอนด้วยการปูจนาวิไลขนา

²¹³ วัชรบุท วิเชียรโชติ แนวพลเพ็ญ วิเชียรโชติ, "หลักสูตรเพื่อพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมตามแนวพุทธศาสตร์" ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ภาที่ 8 การพัฒนาหลักสูตร, หน้า 51.

²¹⁴ สุมณ อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ, หน้า 84.

²¹⁵ ประสาร ทองภักดี, "พุทธวิธีสอน" เอกสารประกอบการศึกษาวิชาพื้นฐานทางศาสนาและจริยธรรม ภาควิชาสารพัดศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มกราคม 2529, หน้า 2.

ดังนั้นในกระบวนการเรียนการสอนผู้สอนจะต้องยึดหลักการสอน คือสอน
เท่าที่ควรจะรู้ สอนอย่างมีเหตุผล และสอนอย่างรับรองผล²¹⁶

ตามความเชื่อของปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ถือว่าวิธีสอนแบบนั้นต้องใช้วิธีการ
แห่งปัญญา หรือแนวทางแห่งปัญญารรรมนั่นเอง²¹⁷

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษาที่ได้รับความสนใจและมีการศึกษากันอย่าง
กว้างขวาง

งานวิจัยในประเทศ

ใน พ.ศ. 2524 สมพงษ์ สิงหะพล ได้วิจัยเรื่อง "แนวคิดทางค่าน
ปรัชญาการศึกษา ของนักศึกษาวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" โดยใช้กลุ่ม
ตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาในระคับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงปีสุดท้าย และนัก
ศึกษาระดับปริญญาตรีปีสุดท้าย จำนวนทั้งสิ้น 619 คน เครื่องมือที่ใช้สำรวจผู้วิจัยได้
สร้างขึ้นเอง เพื่อใช้วัดแนวคิดทางค่านปรัชญาการศึกษา 5 ลัทธิ คือ ลัทธิสารัตถนิยม
ลัทธิวันทรนิยม ลัทธิพัฒนาการนิยม ลัทธิปฏิรูปนิยม และลัทธิอัตถิภาวนิยม ผลการวิจัย
พบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของนักศึกษาวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
โน้มไปในทางลัทธิพัฒนาการนิยม เมื่อแยกวิเคราะห์แล้ว ปรากฏว่า ความหมายของ

²¹⁶บุญเลิศ นาคแก้ว และนางเยาว์ สุชาพันธ์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ
ปรัชญาการศึกษา, หน้า 161.

²¹⁷สาโรช บัวศรี, "แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาไทยทางพุทธศาสนา
ฝ่ายเถรวาท" แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาไทย เล่ม 1 อัมพร พงษา เรียบเรียง
(คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521), หน้า 12.

การศึกษา จุดมุ่งหมายของการศึกษา และองค์ประกอบของการศึกษา โน้มไปในทาง
พัฒนาการนิยม ส่วนกระบวนการเรียนการสอนโน้มไปทางลัทธิปฏิรูปนิยม เมื่อเปรียบเทียบ
เทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาทั้ง 5 ลัทธิแล้ว พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ²¹⁸

พ.ศ. 2526 วัชร กระจุกงาม ได้วิจัยเรื่อง "แนวคิดทางค่านิยม
การศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในเขตจังหวัดภาคกลาง" โดยใช้กลุ่ม
ตัวอย่าง 298 คน เป็นผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร 252 คน
และผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลในจังหวัดอื่นในเขตภาคกลาง จำนวน 46 คน เครื่องมือ
ที่ใช้เป็นแบบสำรวจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เพื่อสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา 2 กลุ่ม
คือ กลุ่มอนุรักษนิยม และกลุ่มเสรีนิยม ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางค่านิยมการศึกษา
การศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลส่วนใหญ่มีแนวคิดในทางเดียวกัน คือ ปรัชญาการ
ศึกษากลุ่มเสรีนิยม เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชน
ในกรุงเทพมหานครมีแนวคิดทางค่านิยมศึกษากลุ่มอนุรักษนิยมสูงกว่าผู้บริหาร
โรงเรียนเอกชนจังหวัดอื่นในภาคกลาง สำหรับแนวคิดในการบริหารโรงเรียน พบว่า
ผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานครมีแนวคิดในการบริหารโรงเรียน
โน้มไปทางปรัชญาศึกษากลุ่มเสรีนิยมมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนจังหวัด
อื่นในภาคกลาง²¹⁹

ในปีเดียวกัน อรสา สุขเปรม ได้วิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด
ทางปรัชญาการศึกษากับคำรายงานพฤติกรรมการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครู เขต

²¹⁸ สมพงษ์ สิงหะพล, "แนวคิดทางค่านิยมการศึกษาของนักศึกษาวิทยาลัย
ครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการ
ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้าที่คี่ย่อ.

²¹⁹ วัชร กระจุกงาม, "แนวคิดทางค่านิยมการศึกษาของผู้บริหาร
โรงเรียนอนุบาลเอกชนในเขตจังหวัดภาคกลาง" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต
ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้าที่คี่ย่อ.

กรุงเทพมหานคร" โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ อาจารย์จำนวน 308 คน และ นักศึกษาจำนวน 620 คน จากวิทยาลัยครู 6 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม 2 ชุด ชุดแรกเป็นแบบสอบถามสำหรับอาจารย์ ใช้สำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา และพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ ชุดที่สอง เป็นแบบสอบถามสำหรับนักศึกษา ใช้สำรวจพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ ตามความคิดเห็นของนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร มีแนวโน้มไปในทางลัทธิประสบการณ์นิยม รองลงไปที่ นิรันตรนิยม บูรณนิยม อรรถิถาวนิยม และสารัตถนิยม ตามลำดับ ในด้านพฤติกรรมการสอนมีแนวโน้มไปในทางลัทธิประสบการณ์นิยม รองลงไปที่ นิรันตรนิยม บูรณนิยม สารัตถนิยม และอรรถิถาวนิยม ตามลำดับ และแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาในลัทธิเดียวกัน²²⁰

ในปีเดียวกัน รัชนี้ พินเสณีย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางค่านปรัชญาการศึกษา กับบุคลิกภาพของอาจารย์ในวิทยาลัยครูภาคใต้" โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นอาจารย์ในวิทยาลัยครูภาคใต้ จำนวน 246 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เพื่อใช้สำรวจแนวคิดทางค่านปรัชญาการศึกษา 5 ลัทธิ คือ ลัทธิสารัตถนิยม ลัทธินิรันตรนิยม ลัทธิพัฒนาการนิยม ลัทธิปฏิรูปนิยม และลัทธิอรรถิถาวนิยม และแบบสำรวจบุคลิกภาพ 16 PF ของคาเทล ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดทางปรัชญาของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้ เน้นไปทางลัทธิพัฒนาการนิยม แต่เมื่อแยกวิเคราะห์ออกเป็นด้านต่าง ๆ พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการศึกษา และจุดมุ่งหมายการศึกษามีแนวโน้มไปทางลัทธิพัฒนาการนิยม องค์ประกอบของการศึกษาโน้มไปทางนิรันตรนิยม กระบวนการเรียนการสอนโน้มไปทางอรรถิถาวนิยม และ

²²⁰ อรสา สุขเปรม, "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา กับคำรายงานพฤติกรรมการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครู เขตกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้าบทคัดย่อ

พบว่าปรัชญาการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของอาจารย์ด้วย²²¹

พ.ศ. 2527 อภัสสร ไชยคุงา ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาระหว่างอาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการที่เข้ารับการอบรมบุคลากรทางการศึกษา" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากวิทยาลัยครูภาคเหนือ จำนวนทั้งสิ้น 634 คน เป็นอาจารย์ 139 คน นักศึกษา 232 คน และครู 213 คน เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจปรัชญาการศึกษา ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยจำแนกเป็น 5 ลักษณะ คือ ลักษณะสารัตถนิยม ลักษณะรัตนนิยม ลักษณะพัฒนาการนิยม ลักษณะปฏิรูปนิยม และลักษณะอรรถิภาวนิยม ซึ่งสำรวจ 3 ด้าน คือ จุดมุ่งหมายของการศึกษา องค์ประกอบของการศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ที่สอนในสาขาครุศาสตร์มีแนวโน้มไปทางพัฒนาการนิยม และอรรถิภาวนิยม สูงกว่าอาจารย์ที่สอนสาขามนุษยศาสตร์ และมีแนวโน้มไปทางสารัตถนิยมต่ำกว่าอาจารย์ที่สอนในสาขาวิทยาศาสตร์²²²

พ.ศ. 2528 เชาว พันธ์น้อย ได้ทำการวิจัยเรื่อง "แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครู" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากอาจารย์วิทยาลัยครูจำนวน 512 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา ได้แก่ จิตนิยม สัจนิยม ปฏิบัตินิยม และอรรถิภาวนิยม ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูโน้มไปทางปฏิบัตินิยมสูงสุด รองลงมาได้แก่ สัจนิยม อรรถิภาวนิยม และจิตนิยมตามลำดับ เมื่อได้ทำการทดสอบความแตกต่างของแนวคิดทางปรัชญา ปรากฏว่า อาจารย์วิทยาลัยครูมีแนว

²²¹ รัตน์ จิตเสนีย์, "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษากับบุคลิกภาพของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หนาบทคัดย่อ

²²² อภัสสร ไชยคุงา, "การเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาระหว่างอาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการที่เข้ารับการอบรมบุคลากรทางการศึกษา" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2528), หนาบทคัดย่อ.

คิดทางปรัชญาการศึกษาโน้มไปทางสัจนิยม และอัตถิภาวนิยมสูงกว่าจิตนิยมด้วย แต่ระหว่างสัจนิยม และอัตถิภาวนิยม ไม่พบว่ามี ความแตกต่างกัน²²³

ในปีเดียวกัน จินดา ยัญทิพย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา กับแบบการ เรียนของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" โดยใ้ช้กลุ่มตัวอย่างจากนิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทั้งสิ้น 355 คน จาก 10 ภาควิชา 19 สาขาวิชา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 2 ชุด คือ ชุดแรกเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ประกอบด้วย สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม และแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา 5 ลัทธิ คือ สารัตถนิยม นิรันตรนิยม พัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และอัตถิภาวนิยม ซึ่งสำรวจใน 4 ด้าน ได้แก่ ความหมายการศึกษา จุดมุ่งหมายการศึกษา องค์ประกอบของการศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน ส่วนชุดที่สอง เป็นแบบวัดการเรียนซึ่งได้แปลและเรียบเรียงจากแบบวัดแบบการ เรียนนิสิต นักศึกษา ของแอนโทนี กราส์ซา และ เซอร์ริส โรซแมน ซึ่งมีแบบการ เรียน 6 แบบ คือ แบบอิสระ แบบหลักเลียง แบบร่วมมือ แบบพึ่งพา แบบแข่งขัน และแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา โนมไปทางลัทธิพัฒนาการนิยม เมื่อวิเคราะห์ในด้านความหมายการศึกษา จุดมุ่งหมายการศึกษา องค์ประกอบของการศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน พบว่า ทั้ง 4 ด้าน โนมไปทางลัทธิพัฒนาการนิยมทั้งหมด ในด้านแบบการ เรียน นิสิตชอบ 3 แบบ คือ แบบร่วมมือ แบบมีส่วนร่วม และแบบอิสระ ส่วนแบบเรียนที่นิสิตไม่ชอบ 3 แบบ คือ แบบพึ่งพา แบบหลักเลียง และแบบแข่งขัน²²⁴

²²³

เขาว์ พันธน้อย, "แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครู" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528) หน้าบทคัดย่อ.

²²⁴

จินดา ยัญทิพย์, "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา กับแบบการ เรียนของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้าบทคัดย่อ

ในปีเดียวกัน ลดาวัลย์ ภูมิวิชชุเวช ได้ทำการวิจัยเรื่อง "แนวคิดของอาจารย์พยาบาล เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาพยาบาล" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากอาจารย์พยาบาลจำนวน 556 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาพยาบาลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาพยาบาล 4 ลัทธิ คือ ลัทธิพรตนิยม จินตนิยม ปฏิบัตินิยม และอัตถิภาวนิยม ซึ่งสำรวจใน 3 ด้าน คือ จุดมุ่งหมายของการศึกษา องค์ประกอบของการศึกษา ได้แก่ หลักสูตร ครู ผู้เรียน โรงเรียน และกระบวนการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาพยาบาลของอาจารย์พยาบาลส่วนใหญ่มีแนวโน้มไปทางลัทธิปฏิบัตินิยม เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า มีแนวคิดเรื่อง ของโรงเรียนในลัทธิพรตนิยม และปฏิบัตินิยม ด้านกระบวนการเรียนการสอนมีแนวคิดลัทธิพรตนิยมสูงกว่าผู้บริหารการศึกษา และผู้บริหารการศึกษามีแนวคิดเรื่อง ของโรงเรียนในลัทธิอัตถิภาวนิยมสูงกว่าผู้สอน²²⁵

พ.ศ. 2529 สุรินทร์ รักชาติ ได้วิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาระหว่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร จำนวน 370 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษา โดยส่วนรวมโน้มไปทางลัทธิพัฒนาการนิยมสูงสุด เมื่อเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มพบว่า มีความเชื่อทางปรัชญา โดยส่วนรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในลัทธิสารัตถนิยม นิรันตรนิยม ปฏิรูปนิยม และอัตถิภาวนิยม ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาที่อายุ เพศ และประสบการณ์การทำงาน ต่างกันมีความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ²²⁶

²²⁵ ลดาวัลย์ ภูมิวิชชุเวช, "แนวคิดของอาจารย์พยาบาลเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาพยาบาล" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาพยาบาลศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หนาบทคัดย่อ

²²⁶ สุรินทร์ รักชาติ, "การเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาระหว่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หนาบทคัดย่อ.

งานวิจัยในต่างประเทศ

โรเบิร์ต เอช ฟอร์ (Robert H. Fore) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์ทางการศึกษา เพื่อศึกษาการประเมินผลในรอบ 50 ปีของอาจารย์วิทยาลัยครู และอาจารย์มหาวิทยาลัยในรัฐแคลิฟอร์เนีย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของฟรานซิส อี ปีเตอร์สัน (Francis E. Peterson) ผลการวิจัยพบว่าอาจารย์วิทยาลัยครูยึดแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา ลัทธิปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) มากกว่าอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาที่นับถือศาสนาคริสต์นิกาย ยึดแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาแบบอนุรักษนิยม (Conservativism) มากกว่าสถาบันที่นับถือศาสนาอื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบว่าสถาบันการศึกษามีความสัมพันธ์กับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา²²⁷

ทิโมธี เดวิด มิลเลอร์ (Timothy David Miller) ได้ทำวิจัยเรื่อง "ความเข้าใจปรัชญาการศึกษาที่วิทยาลัยเอล คามิโน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้มีจำนวน 403 คน เป็นอาจารย์ในคณะต่าง ๆ 304 คน และคณะที่ 9 คณะ จำนวน 99 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้มีจำนวน 403 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสำรวจปรัชญาการศึกษาของรอส (The Ross Educational Philosophical Inventory) โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสำรวจในแนวทางที่คิดว่าคณะที่จะตอบ คำตอบที่ได้จากแบบสำรวจเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าความเข้าใจปรัชญาการศึกษาของคณะของกลุ่มตัวอย่างตรงกับปรัชญาการศึกษาของคณะของพวกเขาหรือไม่ ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจปรัชญาการศึกษาของอาจารย์กับคณะ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยสรุปได้ว่ากลุ่มของอาจารย์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยไม่เข้าใจปรัชญาการศึกษาของคณะ²²⁸

227

Robert H. Fore, " The Educational Philosophies of Education Professors: A Fifty - year Reassessment" Dissertation Abstracts International 45 (September 1984): 738- A.

228

Timothy David Miller, "Perceptions of Educational Philosophy at El Camine College" Dissertation Abstracts International 45 (November 1984): 1330 - A.

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ
ที่ได้เสนอมำทอสรุปได้ดังนี้

ลักษณะของงานวิจัย

1. งานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดทางค่านปรัชญาการศึกษา มีจำนวน 5 งานวิจัย
2. งานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของปรัชญาการศึกษามี จำนวน 3 งานวิจัย
3. งานวิจัยเกี่ยวกับการ เปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษามีจำนวน
2 งานวิจัย
4. งานวิจัยเกี่ยวกับความเข้าใจปรัชญาการศึกษา มีจำนวน 1 งานวิจัย

กลุ่มประชากรที่ทำกรวิจัย

1. เฉพาะอาจารย์วิทยาลัยครู จำนวน 4 งานวิจัย
2. เฉพาะนักศึกษา จำนวน 2 งานวิจัย
3. เฉพาะผู้บริหาร จำนวน 1 งานวิจัย
4. เฉพาะอาจารย์พยาบาล จำนวน 1 งานวิจัย
5. อาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการ จำนวน 1 งานวิจัย
6. ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา จำนวน 1 งานวิจัย
7. อาจารย์ และคณบดี จำนวน 1 งานวิจัย

สถานที่ที่ทำกรวิจัย

1. ทั่วประเทศ 2 งานวิจัย
2. กรุงเทพมหานคร 3 งานวิจัย
3. ภาคเหนือ 1 งานวิจัย
4. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 งานวิจัย
5. ภาคใต้ 1 งานวิจัย
6. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 1 งานวิจัย
7. วิทยาลัย เอล คามิโน 1 งานวิจัย

8. รัฐแคลิฟอร์เนีย 1 งานวิจัย

จากผลงานในการวิจัยที่สรุปไว้ดังกล่าว จะมีลักษณะที่เป็นแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของกลุ่มประชากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งยังไม่มีงานวิจัยในลักษณะที่แยกให้เห็นถึงปรัชญาการศึกษาที่ละเอียดในแต่ละระดับการศึกษา รวมทั้งตามความต้องการที่สอดคล้องกับท้องถิ่น และโดยส่วนรวมของชาติ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการวิจัยในลักษณะนี้ไว้แล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย